Олександр Корнійчук

НАД ДНІПРОМ

Олександр Корнійчук

Kornĭichuk, Oleksandr

Олександр Корнійчук

НАД ДНІПРОМ

Nad Dniprom

КОМЕДІЯ НА 3 ДІЇ

Державне видавництво
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Київ — 1960

LIBRARY
MAR 15 1952
UNIVERSITY OF TORONTO

Дійові особи:

Родіон Іванович Нечай — 45 років.
Касян Родіонович Нечай — 26 років.
Гаврило Іванович Нечай — 58 років.
Марина Миколаївна Демченко — 34 роки.
Антон Лукич Мак — 55 років.
Орина Антонівна Мак — 25 років.
Гурій Власович Струна — 50 років.
Петро Андрійович Орел — 27 років.
Арсен Миколайович Ромашка — 25 років.
Лідія Юр'ївна Волошка — 19 років.
Ярослав Власович Голуб — 60 років.
Наталія Орестівна Голуб — 50 років.
Майя Ярославівна Голуб — 25 років.
Леопольд Михейович Кукса — 40 років.
Македон Миколайович Сом — 50 років.
Каліопій Іларіонович Квак — 45 років.
Борис Трохимович Чапля — 45 років.

ДІЯ ПЕРША

Майже до самого Дніпра тягнеться садиба голови колгоспу «Мир» Родіона Нечая. Під виноградними лозами на траві лежить великий в яскравих квітах полтавський килим. А трохи далі достигають пудові кавуни. Серед них, мов сторож, одинокий соняшник. Вузенька стежка в'ється аж до берега, де Дніпро трьома рукавами обходить в синьому тумані острови і за ними розливається, як море. І здається, що важкі пухнасті хмари виринають з його глибин і тихо пливуть, мов велетенські вітрила, на яких грає щедре ранішнє сонце...

На килимі сидить Родіон Нечай. Він дов'язує з соломи бриль і уважно слухає пісню, яка ллється з води. Вона то затихає, то, мов порив вітру, наростає...

Недалеко від Нечая на пеньку сидить директор колгоспного ресторану «Веселий заєць» Антон Лукич Мак. Він у білому костюмі, з-під піджака видно вишиту українську сорочку, на якій, замість стрічки, чорний метелик. На голові солом'яний бриль, в руках газета. Мак повернув голову у бік Дніпра, і по його блаженній усмішці видно, з якою насолодою він слухає пісню.

Р о д і о н. Далеко хлопці гребуть... Не наші. Мабуть, Македонові парубки... Хороші голоси!

Мак кивнув головою. Слухають. Трохи ближче задзвеніла жіноча пісня.

Чуєш?.. (*Широко посміхається, підморгує до Мака*). Я так і знав: наші дівчата не пропустять... Ні!..

Ллється пісня дівчат все могутніше, а потім дедалі стихає.

(*Встав, дивиться в той бік*). Доженуть хлопців!.. Дарма, що проти течії... Добре гребуть!

Пісня стихає.

Яка пісня!.. Га?.. Чого мовчите, товаришу Мак?

М а к. Коли чую хорошу пісню, я завжди згадую... Ех, літа молодії!.. Я починав свою професію метрдотеля у портовому ресторані «Нептун», що означає «морський бог»...

Р о д і о н. Знаю, його завжди малюють з остями, ніби старий на нерест щук зібрався.

М а к. Який там був циганський хор!.. З-за нього я матроську робу скинув і в ре-

сторан поступив, щоб кожен вечір бачити Орину, чути її голос...

Р о д і о н. І матір звали так?..

М а к. Тому й дочку Ориною назвав... Не побачила маленької Орини мати... Родила й одійшла...

Р о д і о н. Невже ви, Антоне Лукичу, ніколи не жалкували, що на бабу проміняли море?..

М а к. Проміняв море?.. *(Посміхнувся)*. Кохання — це те ж саме море... *(Пауза)*. Тільки воно завжди схвильоване, завжди ламає береги... *(Невелика пауза)*. Коли ж надходить штиль, тоді й любов зникає...

Р о д і о н *(тихо)*. Ламає береги... Це правда.

Знову здаля чути пісню, що наближається.

(Повернув у той бік голову, тихо). Чуєш?.. Повертаються...

Мак кивнув головою. Родіон тихо підтягує, замовк... Пісня наростає... Встав Родіон, дивиться в той бік. Пісня стихає... Повернув голову Родіон і застиг...

М а к *(тихо)*. А нерви у вас, Родіоне, уже той...

Р о д і о н. Мовчи! І щоб ніколи не згадував мені про береги. Чуєш, метрготель?!

Мак. Метрдотель. *(Встав, скинув бриля, вклонився)*. Простіть...

Родіон. Ну, добре, добре... Підведи голову. *(Простягнув йому руку)*. Гав ду ю ду, ду-ду!.. Сідай!

Мак *(потиснув йому руку)*. Вері вел, вері вел!

Родіон. Ану, читай далі, що говорить наш Микита в Америці. Тільки голосно, з почуттям... Як Левітан читав у війну...

Мак. Не вийде, я свій голос залишив на вахті, коло царя Нептуна...

Родіон. А ти серцем читай!.. Голос нічого не значить, коли душа мовчить. Ну, давай!

Мак *(читає)*. «Відповідаю на ваше питання, пане Ріддер. Поїздка по США моїх переконань не змінила. Я і раніше вважав американський народ миролюбним народом...»

Родіон. Вірно! Ми всі так вважали і вважаємо. Далі!..

Мак *(читає)*. «Щодо оцінки дій американського уряду, то це...»

Родіон. То це інша мова.

Мак *(читає)*. «...треба судити не по словах, а по ділах...» *(До Родіона)*. Натяк...

Родіон. Дипломатія!..

М а к *(читає)*. «Ми внесли в ООН питання про роззброєння. Але якщо ви будете тільки говорити, що ви за мир, і разом з тим мати військові бази навколо СРСР, то...»

Р о д і о н. То шукайте дурнів у себе вдома чи в своїх союзників...

М а к *(читає)*. «...то тоді ми також змушені будемо мати ракетні бази проти вас...» *(До Родіона)*. Це дуже тонкий натяк. Га?..

Р о д і о н. Дипломатія!..

М а к. Зрозуміють?

Р о д і о н. Зрозуміють! Вони ж знають, що навіть турецький султан — хоч яку мав могутню базу,— не зміг сісти на їжака. Читай!..

М а к *(читає)*. «Ми хочемо жити в мирі і хочемо торгувати з вами...»

Р о д і о н *(підняв руку)*. Голосуємо за!..

М а к *(читає)*. «Торгівля є лакмусовим папером...»

Р о д і о н. Яким?

М а к. Лакмусовим. Що це?

Р о д і о н. Це... дипломатія!.. Читай далі!

М а к *(читає)*. «Вона показує стан відносин між державами...»

Р о д і о н. Бачив, якого лакмуса він їм всунув!

М а к. Еге ж... Зразу не виймеш. (*Читає*). «Ось що я хотів сказати вам, панове, у відповідь на поставлені вами запитання. Дякую вам за увагу».

Р о д і о н. Їжте на здоров'ячко...

М а к. Всюди нашого Микиту американці зустрічають гаряче і з повагою...

Р о д і о н (*обняв Мака*). Скажи, друже, хоч ти і закоренілий безпартійний: ти відчуваєш, що сталось у світі?.. Коли б я не був принциповим членом партії, господи, як би я тобі молився, щоб наш Сергійович усю Америку проїхав, сказав їм в основному, що ми думаєм, і в доброму здраві додому повернувся.

М а к. Може, відзначимо цю велику подію дегустацією?..

Р о д і о н. Сьогодні син приїздить із своїм професором — тоді й відзначимо. Ти уявляєш, що буде, коли повернеться додому товариш Хрущов?..

М а к. Його зустріне весь народ...

Р о д і о н. Я не про це!.. Упевнений, що привезе він повний літак нових думок. Держіться, голови колгоспів, усі начальники обласні й столичні!.. (*Співає*). Ні сна, ні отдиха нікому... Як воно там далі?..

На стежці з боку Дніпра з'являється Марина. В руках у неї весло, на плечі — рушник.

Мак (*стає в оперну позу, співає*).

Ни сна, ни отдыха измученной душе...
Мне ночь не шлёт покоя и забвенья...

Родіон (*співає*). Не шльот, не шльот покоя і забвенья... Не буде! Не діждетесь, голубчики, покоя!..

Марина. Яку це ви пісню співаєте, Родіоне Івановичу?

Родіон і Мак обернулись.

Родіон. Доброго ранку, Марино Миколаївно! Просимо до нас...

Марина. Я з купання, переодягнусь і прийду.

Родіон. На одну хвилину... Прошу...

Марина підходить, вклонилась. Їй мовчки відповідають Мак і Родіон. Дивляться на Марину.

Марина. Чого ж замовкли?..

Мак. Я знаю, чого мовчить Родіон Іванович. Він саме зараз обмірковує, як збільшити поголів'я качок. А я...

Родіон. Що?! (*Наступає на нього*). Та я тебе у Дніпро кину!

Марина. Ну-ну! Антона Лукича я люблю... Заспівайте ще...

Мак. Я так багато хочу сказати вам зараз... Але боюсь... *(Подивився на Родіона)*.

Родіон. Співай, коли просять...

Мак. Єсть! *(Стає в оперну позу, співає)*. Ни сна, ни отдыха... *(Коли кінчив, низько вклонився)*.

Марина. Ігор-князь... *(Посміхнулась)*. Я чула цю оперу в Києві... *(До Родіона)*. Разом слухали ми, а потім...

Родіон. Пішли на Володимирську гірку...

Марина. Пам'ятаєш... Пам'ятаєте, Родіоне Івановичу... *(Простягнула руку)*.

Родіон. Внизу в огнях Поділ...

Марина. А за Дніпром пояс золотих краплин... Ніколи не забуду!

Родіон. І я...

Марина *(побачила, що Мак пішов)*. Куди ви, Антоне Лукичу?.. Запросили, а самі...

Мак. Я зараз... Забув цигарки...

Марина суворо подивилась на Родіона.

Родіон. Вертай, у мене є... Вертай!

Мак спинився.

Марина *(підходить до нього)*. Вибачайте, що перебила вашу розмову... *(Зі-*

рвала квітку й вклала в кишеню його піджака, швидко пішла).

Мак дивиться їй услід. Коли зникла Марина...

Р о д і о н. І куди це ви так пильно дивитесь, товаришу Мак?..

М а к. На ваші береги... Скоро прийде штормова погода, чи вони витримають?..

Р о д і о н. Витримають, вони закам'яніли... Як з обідом?

М а к *(розгорнув блокнот)*. Обід на шість персон...

Р о д і о н. Чому на шість?

М а к. Ви, ваш син, професор, його дружина, дочка та їхній друг...

Р о д і о н. Пиши: від партійної частини — товариш Струна...

М а к. Я думав, обід сімейний...

Р о д і о н. ...Антон Лукич з дочкою Ориною...

М а к. Дякую.

Р о д і о н. ...і Марина Миколаївна. Докладай, чим твій ресторан буде моїх гостей частувати!

М а к. Починаю з закусок. *(Читає)*. Салат із баклажанів, салат із солодкого перцю, салат із огірків, салат олів'є, салат...

Р о д і о н. Та що ми, кролів чи зайців

чекаємо в гості!.. Докладай, що буде принципіального!

Мак. Короп заливний, щука фарширована і раки фаршировані. Потім ковбаса кільчиком із часничком і перчиком...

Родіон хитнув головою.

Борщ на курчатах зранку мліє в печі...

Родіон. Перцю червоного, щоб як вогонь!

Мак. Єсть! Карасі в сметані... Маринована шинка, запечена в тісті а ля Параска...

Родіон. Параска в тісті?! Ти що... (*Показує на голову*).

Мак. Запечена так, як це робить баба Параска. Півсвіту я об'їхав — ніде такої шинки не бачив. Делікатес! Спеціаліте нашого ресторану «Веселий заєць»...

Родіон. Ну?.. Відзначити треба Параску як новатора. Далі!

Мак. Потім солодке...

Входить Орина. В руках у неї книги.

Орина. День добрий!

Родіон. День добрий! Сідайте, Орино Антонівно...

Мак. Хвилинку, дочко! Ніби об одинадцятій приїздять?..

Родіон. Так.

М а к. Звірнмо годинники...

Р о д і о н *(подивився на його годинник)*. Точно! Ідіть, Антоне Лукичу. Щоб все було на рівні...

М а к. Все буде за протоколом! Подякуй, дочко: ми одержали запрошення на урочистий обід у зв'язку з приїздом Касяна Родіоновича.

О р и н а *(встала, до Родіона)*. Від усієї душі дякую.

Р о д і о н. Як спалахнула...

О р и н а. Вам здалося...

Р о д і о н. А гарна твоя Орина! Чи мати такою ж була?..

М а к. Такою ж... І характер її.

Р о д і о н. Невже?..

М а к. Ніколи не вгадаєш, що на серці в неї...

Р о д і о н. Циганська кров таки взяла верх! Твою перемогла... І навіть зовні: ти — рудий, а вона — як Дніпро в грозу... Ех ти! Чорноморець, а допустив... А може, ти був...

О р и н а. А може, я пізніше прийду, коли ви з батьком з'ясуєте докладно, чому я не стала мічурінським плодом, хто винен у цьому і чи не можна хоч фарбою виправити цю прикру помилку?..

Р о д і о н. Простіть, Орино, жарт цей, можливо, й недоречний...

М а к. Я готовий відповісти на ваше принципове питання...

О р и н а. Тату!

М а к. Ясно. Я пішов... *(Виходить).*

Р о д і о н. Що за книжки принесли?

О р и н а. Це поетичний збірник під назвою «У нашому колгоспі». А це роман Фейхтвангера про великого іспанського художника Гойя.

Р о д і о н *(взяв книгу Фейхтвангера, зважив на долоні).* Важкий... Обов'язково мені його читати?..

О р и н а. Треба. В усьому світі цього художника знають, шанують... І книги про нього пишуть...

Р о д і о н. Знають у всьому світі?.. *(Перегортає сторінки книги).* А чого у нас нема художньої школи для дітей? Музична є, а от... А може б, і наш якийсь хлопчак в отакого виріс, і про нього написали б хоч маленьку книгу... Чому нема?..

О р и н а. Не знаю.

Р о д і о н. А хто мусить підказати мені, правлінню, щоб не тільки кабанами й надоями ми пишались?.. Адже ви бібліотекар...

О р и н а. Я попрошу художника Сергієнка допомогти нам. Ви ж знаєте його...

Р о д і о н. Це той, що в нас десятий рік все верби малює?.. Хороший чоловік! Па-

м'ятаєте, як він одного разу малював на острові і заснув, а корова підійшла — думала, що то справжня молоденька лоза, і почала жувати його картину... Дуже натурально малює!.. Попросіть його від мене... А вірші заберіть, я ж не юнак...

Орина. Коли б у всіх юнаків було таке молоде серце, як у вас, стільки сили й вогню...

Родіон. Насміхаєтесь?..

Орина. Повірте: це правда.

Родіон. Спасибі за добре слово... Сідайте.

Орина. Спасибі.

Родіон. А ви ніби зачіску змінили?..

Орина. Помітили... Змінила. До лиця мені?.. Скажіть...

Родіон. Чи до лиця вам?.. А хто може це сказати, коли ви — немов ранок у степу: завжди мінливий і завжди...

Орина. Не ждала, що ви мені таке скажете. Не ждала...

Родіон. І я не хотів, та вирвалось... Велика сила в вас, Орино... *(Сів на пеньок, перегортає сторінки збірника).*

Орина *(підійшла до кавунів, зігнулась, піднімає один)*. Ого! Кілограмів шістнадцять?..

Р о д і о н. Буде... Скільки вам років, Орино?

О р и н а. Коли збираєтесь сватів засилати, то лише на десять років я від вас молодша. Тридцять п'ять... *(Поклала кавун)*.

Р о д і о н. А насправді?

О р и н а. Ще десять скиньте.

Р о д і о н. Та-ак... Коли вам буде сорок, мені стукне шістдесят. *(Тихо)*. Це значить, я вже в основному перейду на дієту... *(Голосно)*. Шкода!.. Не можу бути вашим женихом.

О р и н а. Який жаль, що я так пізно народилась...

Р о д і о н. Виходить, тільки тестем вашим можу бути. Як, Орино?

О р и н а. Касяна я люблю...

Р о д і о н. Любите?..

О р и н а. Як друга.

Р о д і о н. Він пише вам?

О р и н а. І багато! В його листах стільки гарячих почуттів, стільки ніжної любові до... протоплазми, до білків... Мені доведеться трохи почекати, кількасот мільйонів років, аж поки від протоплазми черга до мене дійде...

Р о д і о н. Довгенько ждати!.. Проте в мене є план: ми тут залишимо Касяна.

О р и н а. Тут?!

Р о д і о н. Знову спалахнули... Ну й гаряча ж кров у вас!.. *(Одійшов, дивиться)*. От дівчина!.. *(Тихо)*. Шістдесят і сорок... Ніби принципіально не виходить...

О р и н а. А ви не придивляйтесь, а то розповім Касянові...

Р о д і о н. Розкажіть. Може, хоч цим трохи розворушите його... *(Переглядає збірник)*. Візьміть ці вірші. Видно, дуже грамотні агрономи й зоотехніки писали їх. Передайте в агротехнічні гуртки: нехай молодь у віршах вивчає передовий досвід... *(Пауза)*. А тих поетів, що пишуть про рушники дівочі, про ранок у степу, про почуття, що береги ламає, — таких нема, Орино?

О р и н а. Є, але нам шлють тільки те, що в столиці ніхто не читає й не купує.

Входить М а р и н а М и к о л а ї в н а.

М а р и н а. Вибачайте, сусідо, що втручаюсь. Так не можна! У неділю голова, як і всі люди, на відпочинок має право. А вона цілий оберемок книжок принесла і мучить вас уже дві години...

О р и н а. Не дві, а чотири.

Р о д і о н. І вам раджу, сусідко, прочитати оці вірші. Тут так добре, в риму сказано, як корів доїти...

М а р и н а. Вірші?! Так, так... Вірші носите?.. Колись і мені вірші носили й читали... Правда, не про корів, а про зорі. А я полюбила не того, хто вірші носив, а того, хто мене вночі із двору аж на леваду виніс...

О р и н а. Мабуть, добре потрудився чоловік! Чи ви були колись ху̀дішою?..

М а р и н а. Таранею я ніколи не була! Та й таких не носять: вони самі бігають, навіть коли їх не просять...

О р и н а. Бувайте здорові!

М а р и н а. Ідіть здорові!..

Орина виходить.

І чого це вона у ваш сад стежку топче?..

Р о д і о н. А я ще не такий підтоптаний... Чим не жених?

М а р и н а. А чи знаєте ви, що її матір узяла кинджал із срібною ручкою і вдарила прямо в серце свого першого чоловіка?.. Хіба не видно, що й Орина таке зробити може?!

Р о д і о н. А ви б таке могли зробити, ну, скажімо, з ревнощів?

М а р и н а. Кинджалом?! Ні! Моїм рукам кинджали не потрібні. *(Розвернула свої могутні руки).*

Р о д і о н. А у вас, Марино, така сила грає, що аж намисто дзвенить...

М а р и н а. Спасибі, що помітили...

Р о д і о н. Скільки вам років?

М а р и н а. Тридцять один.

Р о д і о н. І позаторік ви казали, що тридцять один...

М а р и н а. Невже?! А ми завжди помиляємося, нас такі деталі не цікавлять... Ми ж вас, чортів, ніколи про роки не питаємо. Коли любиш, то й лисину в кучерях бачиш...

Р о д і о н. Правда... Прошу пробачення...

М а р и н а. Родіоне, я вже написала... *(Тихо).* Написала, щоб дав розлучення.

Р о д і о н. Зважились?..

М а р и н а. Так.

Р о д і о н. Коли?

М а р и н а. Не ждала я від вас такого питання... *(Іде).*

Р о д і о н *(схопив Марину за руку).* Марино!

М а р и н а. Що, Родіоне?

Р о д і о н. Відповідь прийшла?

М а р и н а. Ні.

Р о д і о н. А коли він...

М а р и н а. Що?.. Відмовить?.. Коли він згоду давав на роботу в області,— він же

мене не спитав, в один день усе кинув. Втік у канцелярію... Боягуз він, а не агрономом... Кар'єрист...

Р о д і о н. Марино, а що, коли в тобі тільки образа говорить?..

М а р и н а. Хіба цього мало?.. Пройшли часи, коли на образу жінки смиренно схиляли перед вами голову. Урвалось вам! Урвалось і назавжди... Це не тільки мої слова, а й слова товариша Леніна.

Р о д і о н. Така у нього є цитата?

М а р и н а. І дуби ж ви кучеряві!.. Дух такий, а не цитата!

Р о д і о н. При чому ж я?..

М а р и н а. Усі ви... Ну, добре. Не ображайтесь, це я авансом...

Входить С т р у н а.

А-а, здрастуйте, товаришу секретар! А ви ніби змінились... Е, що з вами?!

С т р у н а. Правду кажуть: жінка далі взводного бачить...

Р о д і о н. Вряд. Мій взводний бачив навіть тоді, коли я йому в кишені дулю давав.

М а р и н а. Через матерію бачив?! О господи! Сідайте, Гурію Власовичу.

С т р у н а. Дякую. *(Сідає).*

М а р и н а. Як ваша скрипка? Чи скоро ми її почуємо?..

С т р у н а. Кінчаю... і хвилююсь.

М а р и н а. А чого?

С т р у н а. Мій батько хоч і ковалем був, але для душі робив скрипки. Немало зробив їх, проте тільки одна співала...

М а р и н а. А скільки ви зробили?

С т р у н а. Це — сьома.

Р о д і о н. З якого дерева робите?

С т р у н а. Пам'ятаєте, на Королі, де старий вигибає, вода розмила древній корабель?.. Я одпиляв шматок бруса... Століття лежав він, замулений Дніпром, а дзвенить, як криця.... Восьмий рік його я оживляю... Цю скрипку Ганні я присвятив...

М а р и н а. Покійній дружині присвячуєте... *(Встала, дивиться на Родіона. Тихо)*. Це хороше...

Р о д і о н. Як вона співала!.. Голос Ганни можна порівняти тільки з летом орла. Ніколи не забуду оцю її пісню... *(Тихо починає співати старовинну українську пісню)*.

За кулісами вступає жіночий хор. Марина одійшла Схвильована, слухає... Стихає пісня...

М а р и н а. Як жаль, що я її не знала...

Р о д і о н. Вона на тебе була схожа.

Марина. Правда?..
Струна. Так...
Марина. Он Орел іде...

Всі дивляться в той бік.

Струна. Скаржаться на нього комбайнери: дуже натуральними словами їх критикує...
Родіон. Допускає...
Струна. Занадто гарячий...
Родіон. А хіба жаб'яча кров краща?..

Входить Орел. Він у темно-синьому костюмі. На голові ніколи нічого не носить, бо його велика кучерява чуприна надійно захищає від холоду й спеки. В кишені піджака біла квітка.

Орел *(здаля)*. День добрий усім! *(Вклонився, став)*.
Родіон. День добрий, Петре Андрійовичу! Просимо...

Орел підходить.

Сідай!

Орел сідає на колоду.

Марина. І чого це ти, Петре, ніколи свою чуприну не зачісуєш?..
Орел *(дістає гребінець, запустив у волосся і витягнув дві половинки гребінця)*. Сьогодні третій... *(Кинув)*.
Марина. Купи металевий...

О р е л. Гнуться... І витягати трудно. *(Встає. До Родіона).* Пробачте, у мене до вас особиста справа. Я іншим разом зайду...

Родіон узяв Орла під руку, одводить убік.

М а р и н а *(тихо).* Невже вирішив одружитись?

С т р у н а. Вряд, він із клятих холостяків...

Р о д і о н. Е, ні!.. Це тихо не робиться... Говори всім, чого прийшов.

Родіон і Орел відходять.

Говори!

О р е л *(зніяковів).* Ну... Прийшов просити Родіона Івановича, щоб дали мені рекомендацію в партію...

С т р у н а. Пора, пора... Сідай!

Р о д і о н. Нехай постоїть, ми йому кілька питань задамо. *(До Орла).* Готувався до вступу чи, може, хочеш зайцем проскочити в партію?..

О р е л. Готувався.

С т р у н а. Можу підтвердити. Я бачив, як він спав на березі, і під головою в нього була якась товстенна книга... Було таке?..

О р е л. Було... То мене Шпанов зморив своєю книгою... «Палії».

Р о д і о н. Яке основне завдання поставила перед нами партія?

О р е л *(підтягнувся)*. Збудувати комунізм!

Р о д і о н. Могутня відповідь!.. Молодець! Але ж ти не пропагандист, а механізатор. Розкажи, як комунізм думаєш будувати...

О р е л. Провести таку механізацію, щоб ніде не було ручної праці...

Р о д і о н *(до Струни)*. Наближається...

С т р у н а. Планірує добре!

Р о д і о н. Далі...

О р е л. Випередити Америку — швидко і по всіх показниках...

Р о д і о н. Готувався!

М а р и н а. Видно...

С т р у н а. Кого Микита Сергійович посилав у Америку до фермера Гарста працювати трактористом?

О р е л. Товариша Гіталова!

С т р у н а. Як у них з організацією праці? Що казав товариш Гіталов?..

О р е л. Дев'яносто корів годують, доять — повністю обслуговують лише два чоловіки...

Р о д і о н. А в нас скільки?

О р е л. П'ять.

М а р и н а. Хто ж винен?!

О р е л. Ми, механізатори...

Родіон *(голосно)*. Вірно! Наближаєшся...

Орел. І ви... *(Зняв піджак, кинув на траву)*.

Родіон *(кашлянув, тихо)*. Так, так...

Струна. Молодець, зовсім наблизився...

Орел. Міністерство сільського господарства не забезпечує машинами в такій мірі, як того вимагає біжучий політичний момент.

Родіон *(голосно)*. Вірно! *(До Струни)*. Добре готувався!

Марина. Прямо в точку! Електродоїльних апаратів не вистачає. Автомашин-холодильників нема...

Родіон. А хто вже випередив американців по механізації і організації праці на великих площах?

Орел. Перший Гіталов, Олександр Васильович, а за ним пішли й інші...

Родіон. А ви, сучі сини, чого чекаєте!..

Струна. У твоїй бригаді дехто скаржиться: натуральними словами обкладаєш комбайнерів...

Родіон *(тихо)*. Угу...

Орел. Бува... Я виправлю...

Родіон. Він виправить... Чи будуть ще питання?.. Нема!.. За анкетою у нього

все в повному порядку. Ех, коли б був живий твій батько!.. Загинув під Сталінградом, старші брати — під Варшавою... Як здоров'я матері?..

Орел. Лежать...

Марина. Як про синів повідомили з фронту, так у них однялися ноги...

Пауза.

Родіон. Скільки разів вже зацвітали сади, скільки води старий у Чорне море виніс, а горе ще й досі не розвіялось... Ні... *(Велика пауза)*. Хто-хто, а ми добре знаємо, що таке війна... Дам тобі рекомендацію з радістю! Одягайся...

Орел. Спасибі...

Струна. В кого ще просиш?

Орел. Хочу просити в Марини Миколаївни...

Марина. Дам. І теж з радістю... Але як тільки приймуть, щоб женився. Чуєш?..

Орел. Кандидатський стаж ще погуляю, а там... *(Зітхнув)*. Доведеться... Бувайте здорові!

Всі. Будь здоров!..

Орел на ходу одягає піджак, виходить.

Родіон. Сьогодні Касян приїздить із сім'єю свого професора. Прошу, Марино

Миколаївно, на обід до мене. І вас, Гурію Власовичу...

М а р и н а. Дякую.

С т р у н а. Дякую.

М а р и н а. Який же ваш Касянчик тихий, делікатний, вразливий! Дівоча вдача в нього...

Р о д і о н. Ото її біда! Не парубок, а святая Магдаліна!

М а р и н а. Таке сказали!.. Магдаліна ж була на всю Єрусалимську губернію, вибачайте, первою шлюхою...

С т р у н а. І я чув таке. Навіть читав колись...

Р о д і о н. Хіба?.. А як же вона святою стала?

С т р у н а. На старості в самокритику вдарилась і довго поклони била,— за це її і проізвели в преподобні.

Р о д і о н. Довго поклони била... Виходить, строгость була. А в нас дуже легко грішники в святі потрапляють...

М а р и н а. З нареченою їде Касян?

Р о д і о н. Не знаю.

М а р и н а. У нас нема для нього пари.

Р о д і о н. Чому?.. Хіба мало вродливих дівчат!..

М а р и н а. А хто ж у нас? Дехто вважає, що Орина найвродливіша. Я цього не

бачу. Краса не наша... Нема у неї такої гри... *(Глибоко дихає).* Як би вам сказати...

Струна *(з ледве помітною посмішкою).* Намисто не грає?..

Родіон. Вгадали. *(Посміхнувся).*

Марина. А хоч би й так! Краса без сили — це сутінки. А я люблю світанок, коли краса вінчається з силою...

Родіон. І я над усе люблю світанок... І дивно: кожен раз несхожий він, і кожен раз у ту хвилину хочеться обняти всю землю.

Струна. Виходить, є ще порох у порохівницях... *(Штовхнув Родіона).*

Родіон. Є!.. *(Схопив Струну, обняв).* Здаюсь!

Марина. Ганьба!

Родіон. У цього коваля залізні руки!

Струна. Були колись...

Родіон. Подивіться... *(До Марини).* Які синяки! *(Показує руку).*

Марина. Ану, давайте вашу лопату!

Струна простягнув руку. Марина взяла, тисне і різко повернула.

Струна *(мало не впав).* Ого! *(Вирвав руку, дивиться на пальці).*

Марина. Що, злиплись?.. Помочіть,

розійдуться *(Підморгнула Родіону, пішла до себе)*.

Струна. Недарма від неї чоловік утік...

Родіон. Марина просить у нього розлучення.

Струна. Цього треба було ждати.

Родіон. Він живе в області, вона — тут...

Струна. Чим швидше це станеться, тим краще, а то дуже чешуть язики баби наші.

Родіон. Чешуть?..

Струна. Ще й як, Родіоне...

Пауза.

Родіон. Та-ак... Я думаю...

Струна. Що?

Родіон. А-а... А о котрій годині завтра партзбори?

Струна. О восьмій. Доповідь готова?

Родіон. Ось... *(Витягає з кишені піджака, який висить на опорі для винограду)*. Думки позаписував... Говорити буду годину, а може, й півтори. Чи не багато?..

Струна. Ні. Вас завжди слухають уважно.

Родіон. Наведу таку критику, що в

носі закрутить! Побачите. Я просив вас цитатку про дисципліну. Знайшли?..

С т р у н а. А може, без цитатки обійдеться?..

Р о д і о н. Хоч одну треба, щоб культурно було... Секретар наш обласний, коли штовхає доповідь години на три з половиною, скільки цитат наводить!.. І не тільки з партійних марксистів, а й з безпартійних поетів, що жили ще до революції...

С т р у н а *(витягає листок, списаний від руки)*. Одну знайшов...

Р о д і о н. Ану, читайте!

С т р у н а *(читає)*. «Треба навчитися з'єднувати разом бурхливий, що б'є весняною повінню, виходить з усіх берегів, мітинговий демократизм трудящих мас із залізною дисципліною під час праці, з безсуперечним підкоренням волі однієї особи, радянського керівника під час праці».

Р о д і о н *(взяв папірець, тихо читає)*. «...залізною дисципліною... З безсуперечним підкоренням волі однієї особи...» Яка сила в цих словах! Величезна!..

С т р у н а. Коли їх не відривати від попереднього. Там точно сказано: «...навчитися з'єднувати разом... що виходить з усіх

берегів... демократизм...» Це значить — не командувати в усьому.

Родіон. Що, що?!

Струна. Вчитайтеся уважно.

Родіон мовчки читає.

Родіон. Слухайте, секретарю, а ви не зустрічали такої цитати, щоб міцно було сказано так, як тут у кінці: «безсуперечне підкорення» — і все?

Струна. Ні.

Родіон. Я сам пошукаю. Знайду!

Струна. Не знайдете.

Родіон. А чого? Хіба ви всі його книги читали?..

Струна. Усіх не читав. Але він ніколи не відривав керівника від мас і маси від керівника. В цьому — сила, мудрість товариша Леніна.

Родіон *(дивиться на цитату, мовчки читає)*. Ясно... Перебудую доповідь. Не з'єднав, як вчить товариш Ленін... *(Читає)*. «...виходить з усіх берегів, мітинговий демократизм...» Я той... *(Показує рукою)*. Прикончив! *(Розриває тези)*.

Струна. Не все ж там не підходить.

Родіон. Без них говоритиму! *(Ховає листок)*. Дзвонив учора ввечері сусіда наш,

Македон Сом: лається, що я не приїхав на його ювілей...

С т р у н а. А Марина була?

Р о д і о н. Аякже! Брат... Два дні гуляла в нього. Македон сказав Марині: «Коли цей рік Зірку не дадуть, подаю у відставку...»

С т р у н а. А можуть дати.

Р о д і о н. Не вийде, на фермах у нього слабо, хвалитись нічим.

С т р у н а. Нагребе мільйони за виноград, кавуни,— кабанів накупить, два місяці підгодує і такі дасть показники, що ми ззаду будемо... Коли ваші приїздять?

Р о д і о н *(дивиться на годинник)*. А скоро вже мусять бути...

С т р у н а. Піду переодягнусь, щоб по формі... *(Посміхнувся)*.

Р о д і о н. Та не баріться!

С т р у н а. Добре. *(Пішов)*.

На своїй садибі з'являється М а р и н а.
Родіон одягає піджак, на якому Зірка Героя Радянського Союзу.
Марина підійшла, дивиться. Викладає комір сорочки на піджак.

М а р и н а. Так краще буде...

Родіон узяв її руки, дивиться на Марину.

Що, Родіоне?

Р о д і о н. Коли б знала ти, що на серці в мене зараз...

М а р и н а. Скажи.

Родіон мовчить.

Давно я жду...

Р о д і о н. Трудно мені, ой як трудно, Марино...

М а р и н а. А мені легко?.. Не муч себе, не муч...

Р о д і о н. Нікого я не мучу!

М а р и н а. Неправда!

Чути здаля гармонію, бубон і скрипку.

Ніби до вас ідуть... *(Пішла вперед і хутко повертається)*. Брат мій, Македон...

Р о д і о н. Сом?..

М а р и н а. Він. І ваш Гаврило з ним... *(Пішла назустріч)*.

Чути голос Македона: «Сестричко дорога!..» Голос Марини: «Братику дорогий!..» Македон: «Грай, музика!..» Заграла музика.

Входять у танку д в і г а р н і м о л о д и ц і, вони в святковому вбранні. Між ними — М а к е д о н М и к о л а й о в и ч С о м. Він у хромових чоботах, темно-синьому галіфе, світло-сірому в клітку спортивному піджаку. На голубій сорочці пов'язаний червоний галстук. Зелений з великими полями капелюх з'їхав на одне вухо. Незважаючи на те що Македон важить понад центнер, він танцює легко, як юнак. За ними ідуть т р и м у з и к а н т и, стають збоку, а за музикантами іде в танку бухгалтер

Македона — Борис Трохимович Чапля — високий, худий, в українській сорочці, білих штанях і зелених туфлях. На голові теж зелений капелюх. З ним танцюють дві дівчини. Потім входять Гаврило Нечай і Марина. Останнім, у ритм музики, з'являється помічник Македона Каліопій Квак. В руках у нього великий чемодан, на якому стоять пляшки з вином і чарки. Голова у Квака пов'язана довгим вишитим рушником. На протязі сцени одним кінцем рушника він витирає чарки, а другим — піт з лоба хазяїна. Македон танцює перед Родіоном Нечаєм, вигукуючи: «Ех!.. Ех!.. Ех!..»

Македон (*спинився*). Друже мій, орле сизокрилий!.. (*Обнімає, довго цілує Родіона*).

Квак махнув музикантам — вони грають туш. Квак витирає рушником піт з лоба Македона.

Прости, прости і ще раз прости... (*Низько вклоняється*).

Родіон (*підводить його*). Що ви, Македоне Миколайовичу!..

Македон. При народі прошу вас, сусідо дорогий, забути все, що було між нами, коли ми один одного мастили дьогтем люто... Вклоняюся тобі і відповідально заявляю в такий урочистий для мене день: від усієї душі бажаю холодную війну між нами кінчати і в мирі й дружбі сосуществовать навічно...

Родіон. І я за це.

М а к е д о н. Квак!

К в а к *(прокашлюється і відповідає сиплим голосом)*. Я тут, Македоне Миколайовичу. *(Витирає рушником піт з лиця Македона)*.

М а к е д о н. Наливай!

Квак наливає чарки. Македон подає Родіону і Гаврилу. Цокаються.

Квак!

К в а к. Я тут!

М а к е д о н. Читай! *(Показує на шматок газети, пришпилений до борта піджака)*. Тільки голосно.

К в а к *(прокашлюється, але це мало помагає)*. «Указ Президії Верховної Ради СРСР...»

М а к е д о н. Повністю читай! Не поспішай... Проникновенно... *(Зняв капелюх, витягнувся і застиг, як монумент)*.

К в а к. «В зв'язку з п'ятдесятиліттям з дня народження голови колгоспу Сома М. М. і беручи до уваги його заслуги в розвитку сільського господарства, нагородити тов. Сома Македона Миколайовича орденом Трудового Червоного Прапора».

М а к е д о н. Проникновенно...

К в а к *(намагається читати урочисто)*. «Голова Президії Верховної Ради СРСР

К. Ворошилов. Секретар Президії Верховної Ради СРСР М. Георгадзе». Ура!

Музиканти грають туш. Родіон тисне руку Македонові. Марина цілує брата. Македон іде в танок з Мариною, а за ними — Чапля, молодиці, дівчата. Марина підбігла до Родіона, танцює перед ним. Родіон пішов у танок з Мариною.

Македон. Хай живуть мир і сосуществованіє між нами і нашими колгоспами на віки віків!..

Квак. Ура!

Македон. Голосніше!

Квак. Не можу: сьомий день кричу на вашому ювілеї. Щось тріснуло от тут... *(Показує)*.

Македон. Полощи вином... Наливай!

Марина *(підходить, тихо)*. Вгомонись, брате. Сідай...

Македон. А хіба що? Македон Сом ювілей справляє. За свої справляє!.. Три дні все село гуляло в мене... Скільки вина випили, бухгалтерія?.. Чуєш?.. Чапля! Скільки вина?..

Чапля. Вибачайте, це треба рахувати, а я ще перебуваю в такому стані, коли моя голова служить мені тільки як вішалка...

Македон *(одягає свій капелюх на голову Чаплі)*. Хто до мене в гості при-

їздив?! Хто приїздив вітати Македона Сома персонально?.. Музиканти, бути напоготові! Хто приїздив, Квак?.. Давай, проникновенно!..

К в а к. Приїздили персонально самі секретар обкому товариш Лагода...

М а к е д о н. Товаришу Лагоді персонально! *(Махнув рукою).*

Музиканти грають туш.

Рапортуй! Удруге приїздив персонально з дружиною...

К в а к. Заступник голови облвиконкому Гаврило Іванович Нечай!

М а к е д о н. Персонально з дружиною! *(Махнув рукою).*

Музика грає. Гаврило Нечай вклоняється.

К в а к. А також приїздили рідна сестра Марина Миколаївна...

М а к е д о н. Персонально... *(Обняв Марину, цілує).* Слухайте всі! Слухайте!.. Проникновенно... Коли б... коли б... *(Витирає сльозу).* ...Коли б знали там... *(показує рукою вгору),* на високій, на сіятельній вершині, скільки я цей рік видам грошей на трудодень, то приїхав би до мене сам... Персонально сам... *(Махнув рукою).*

Музиканти грають туш.

Приїхав би!.. *(Витирає сльози)*. Не віриш, Родіоне?.. *(Обняв його)*.

Р о д і о н. Не знаю.

Македон підходить до Гаврила, обнімає.

М а к е д о н. А ваша думка?..

Г а в р и л о. Коли опублікуємо, скільки мільйонів ви заробили в минулому році і скільки...

М а к е д о н. Та що минулий рік!.. У цьому році я покажу всім, що може зробити Македон Миколайович Сом персонально...

Музика грає.

(Обнімає Гаврила). Приїде?..

Г а в р и л о. Упевнений! Про це вже була розмова... Нашого секретаря розпитував високий керівник про область і про вас, дорогий Македоне Миколайовичу...

М а к е д о н. Питав?! *(Цілує Гаврила)*. Родіоне!.. Марино!.. Квак!.. Чапля!.. Усі! Чули?! Сам питав!.. «Як живе, як працює Македон Сом?..» *(Витирає сльозу)*. Приїде...

Р о д і о н *(підходить до Македона)*. Приїде неодмінно і спитає...

М а к е д о н. А-а... А що?..

Р о д і о н. Чому, шановний товаришу Сом...

М а к е д о н. Шановний товаришу... Делікатність у нього завжди велика!

Р о д і о н. ...Чому батрачать у вас на виноградниках?.. Чому гребете з міста мільйони, не озираючись на честь і совість?..

М а к е д о н *(тихо)*. Що ти сказав?! *(Пауза)*. Повтори!

Р о д і о н. Про це я не раз тобі говорив.

М а к е д о н. Мені?.. Персонально?..

Р о д і о н. Тобі. Персонально.

М а к е д о н. Квак!.. Квак!..

К в а к *(здаля)*. Ура!

Македон махнув йому рукою. Музиканти грають туш.

М а к е д о н. Спиніться!..

Музиканти замовкли.

Як ти смієш так ображати ювіляра?! Га?! Відзначеного... *(Показує на груди)*. Га?!

Г а в р и л о. Македон Миколайович приїхав до тебе з відкритим серцем... А ти чого вип'ячуєшся?..

Р о д і о н. Мовчи, брате, і не вчи мене. Я знаю, що кажу.

М а р и н а. А вчитись ніколи не соромно, Родіоне Івановичу.

Р о д і о н. Вчитись у чесних людей...

М а р и н а. Хто дав вам право так говорити про мого брата!..

Р о д і о н. Моя совість, честь — все, чим я живу.

М а к е д о н. Усі будьте свідками: нас, ще зовсім свіжих ювілярів, персонально образили. Ми цього так не залишимо! Ми до сіятельних вершин дійдемо!.. Ми вас навчимо, як поважати керівні особи!.. Ходім, друзі мої, до човнів! Грай, музика, щоб аж у Чорному морі нас почули! Е-ех!.. Ми не здамось ніколи! Ми вас на коліна поставимо, на самі сіятельні вершини виліземо, але доб'ємося... Ми цього так не залишимо!

Македон і з ним усі, крім Родіона та Гаврила, виходять.

Г а в р и л о. Я хотів тебе помирити із своїм другом і думав, що ти це зустрінеш з радістю... А вийшло... Не ждав. Жаль... Дуже ти зазнався, вип'ячуєшся дуже...

Р о д і о н. Мені теж жаль, що не розумієш ти... Поговорити треба було б, але до мене ти забув дорогу...

Г а в р и л о. Бувай здоров, брате. Востаннє нагадую тобі: не забувай — від заздрості печінка дуже хворіє і навіть розпадається. По-латині це зветься — цероз...

Р о д і о н. А в тих, хто веде таку політику, в серці лопухи ростуть... І не

знаю, як по-латині, а по-нашому таких керівників у народі називають — великі лопухи!..

Г а в р и л о. Коли б ти не був моїм братом, я б тобі...

Р о д і о н. Що?..

Г а в р и л о. От... от... Не розумієш ти, не можна мені нервувати... *(Кинув у рот таблетку)*. І за що я тебе люблю!.. Дурень! *(Ударив себе по лобі)*. Дурень!.. Великі лопухи... Ясно! *(Виходить)*.

Повертається М а р и н а, стала. Здаля дивиться на Родіона.

М а р и н а. Навіщо ви так образили мого брата?..

Р о д і о н. Не розумієш?..

М а р и н а. Ні!

Р о д і о н. Неправда! Такого не може бути. *(Тихо)*. Не грай з вогнем, Марино...

М а р и н а. У мене не твій характер. Це ти завжди граєш... людьми граєш... Немає жалю в тебе...

Р о д і о н. Жалю?! Коли ганьблять честь усього селянства, забудь про брата, про сина — про все забудь...

М а р и н а. Про все?..

Р о д і о н. Так!

М а р и н а. Постараюсь... *(Пауза)*. Ко-

ли мій брат... Чому ж його поважають і в області, і в республіці?..

Родіон. Хто поважає?! Гаврило мій?! Та гавриків таких вистачає і в області, і в центрі... Це вони сомам славу створюють...

Марина. А вам хто славу створює?

Родіон. Мені вона не потрібна.

Марина. Неправда! Про вас говорять, що всі ми тільки сходи, по яких ви йдете до слави...

Родіон. Що?! *(Схопив Марину за руку, повернув)*. Як ти могла... *(Дивиться на неї)*.

Марина. А ти...

Родіон. Ідіть, доганяйте свого брата... Ідіть до нього! Назавжди йдіть... Суперечити не буду.

Марина. Дякую. *(Виходить)*.

Велика пауза.

Родіон *(тихо)*. Ми тільки сходи, по яких... Ніхто й ніколи так не ображав мене. І хто наважився?.. Хто?! Марина... *(Пауза)*. Друга молодість моя... Щастя... *(Пауза)*. Мовчи, солдатське серце, раз у поході ти, мовчи!.. *(Пішов в глиб саду, спинився. Заклав руки за голову, дивиться вгору)*.

Входить К а с я н, вродливий юнак у темно-синій оксамитовій на «блискавці» куртці. В руках плащ. Розстебнута біла сорочка з великим комірцем. Побачив батька, спинився. Р о д і о н повернувся.

К а с я н *(тихо, схвильовано)*. Тату...

Р о д і о н *(тихо)*. Касяне... *(Крикнув)*. Сину!.. *(Іде назустріч)*.

Касян підбіг до нього. Родіон міцно обняв сина Велика пауза. Касян підвів голову, дивиться на батька. Чути пісню з Дніпра...

К а с я н *(схвильовано)*. Що з вами, тату?..

Родіон мовчить.

Тату!..

Р о д і о н. Це від радості, що ти приїхав... Ходім гостей зустрічати!

Помалу йдуть. Пісня все наростає.

З а в і с а

ДІЯ ДРУГА

Центр великого села. Ліворуч і посередині широкі сходи на бульвар, який перерізає круглу площу. Праворуч — ресторан «Веселий заєць». Перед рестораном кілька столиків, накритих скатертинами з сірого полотна, вишитими голубими і червоними квітами. Коло столиків плетені стільці без спинок. Над столиками легкий, з кольорового етерніту дах, над яким, замість вивіски, вирізаний з дикту невеличкий розмальований вусатий заєць. Він курить люльку і грає на акордеоні. Вглибині за столиками відчинені двері і два вікна в ресторан.

Крізь клени й осокори бульвару видно вдалині двоповерхові будинки. Серед них, у центрі, один триповерховий, а далі, на схилі, в садах, одноповерхові.

Годинник б'є дві години. Все живе поховалось від спеки.

За столиком сидить дружина професора Голуба Наталія Орестівна. Проти неї — Мак. Він тихо перебирає струни гітари. На столику пляшка вина і келихи. Наталія Орестівна дивиться на Мака і тихо говорить.

Наталія. Ще одну... тільки одну пісню...

Мак перебирає струни гітари, і полилася тиха мелодія. М'яким, душевним голосом він співає ліричну пісню... Наталія слухає, і на очах у неї з'являються сльози.

Мак *(помітив, співає ще тихше)*. Що з вами, Наталіє Орестівно?..

Наталія *(піднесла хусточку до очей)*. Я... я з молодістю прощаюсь... *(Встала)*. Ви не уявляєте, що зо мною, що відчула я, коли ми сюди приїхали, коли ввечері ми вийшли на берег і я побачила там... сині острови... *(Іде)*. Тільки один раз у житті я бачила їх у такій яскравій срібній оправі. Яка пісня линула звідти!..

Мак перебирає струни гітари, тихо співає ліричну народну пісню.

(Тихо підспівує). Мені було сімнадцять років... І я, як усі киянки... Коли зацвіли каштани та сріблясті кущі маслин, тоді сп'яніли ночі, і я поплинула до островів... *(Іде)*. Скільки років прожито... *(Спинилась)*. А забути не можна... Ні... Адже було в житті і багато радощів, і горя, і навіть смерті довелося так, просто прямо подивитись в очі... І все це ніби в тумані... Відхо-

дить все далі... Скажіть, Антоне Лукичу, чому чим більше ми сивіємо, тим дужче, яскравіше, глибше бачимо, відчуваємо свою юність?.. А може, це тільки зо мною так... *(Пауза)*. Чому?.. *(Повертається)*.

Мак перебирає струни гітари.

Що з вами?..

М а к. У кожного свої острови... І я згадав... Важко, дуже важко з молодістю прощатись...

Н а т а л і я. Другий рік я прощаюсь і... і не можу...

М а к. Другий рік?..

Наталія кивнула головою

Я двадцять років прощаюсь і ніяк, ніяк не можу... *(Робить жест, ніби витирає сльозу)*.

Н а т а л і я. Двадцять років?! Які це муки...

М а к *(тихо)*. Ваше щастя... *(Підняв келих)*.

Н а т а л і я *(підняла келих)*. Вашу радість...

Ідуть бульваром і сходять по сходах Р о д і о н Н е ч а й, Г у р і й С т р у н а, М а к е д о н С о м, за ними — К а л і о п і й К в а к і Б о р и с Ч а п л я. В руках у Квака накрита вишитим рушником корзина. Родіон побачив здаля Наталію Орестівну,

мовчки вклонився. Наталія і Мак відповіли йому. Сом сідає на лаві, коло нього — Родіон і Струна. Трохи далі стоять Квак і Чапля.

Македон. Квак!

Квак *(підійшов)*. Слухаю, Македоне Миколайовичу!

Македон. Давай ліки...

Квак. Даю. *(Розкрив корзину, поклав на коліна Сому вишитий рушник, подав глек і велику дерев'яну ложку)*.

Македон *(до Родіона)*. Вибачайте, прийму ліки. Хворію, голубчику... Кисляк... Доктор прописав через кожні чотири години, по рецепту, чверть глека.

Квак. Це замість ковбаси, курчат, карасів...

Македон *(повернув голову, дивиться на Квака)*. Хто тебе, йолопе, питає!..

Квак. Ніхто не питає...

Македон. Умри!..

Квак. Вже! *(Заплющив очі і застиг)*.

Македон. Доктор каже, що мені конче потрібно лікування на Кавказі. Чапля, як воно?

Чапля. Що?

Македон. Курорт отой, де промивають людей водою...

Чапля. Єсентуки?..

Македон. О-о!.. І дихати важко стало... Мабуть, помру. О, тут так коле...

Квак. Не помрете, хазяїне, не дозволимо!

Македон. Помру!.. Приїхав я до тебе, Родіоне, попрощатись перед далекою дорогою...

Родіон. Та що ви!..

Македон. Помру... *(Сьорбнув кілька ложок кисляку)*. Помру... Поговорити востаннє по щирості з тобою хочу...

Родіон *(тихо)*. А може, без помічників ваших поговоримо?

Македон. Можна. Чапля!.. Квак!..

Чапля і Квак підійшли.

(Віддає Кваку глек, ложку. Дивиться на них, застогнав). Ой!.. І насточортіли ж мені ваші фізики! Ой... Згиньте!

Чапля і Квак. Вже! *(Пішли на бульвар)*.

Струна *(до Родіона)*. Я теж піду. *(До Македона)*. Бувайте здорові!

Македон. Ні, ні!.. Чекайте! Я хочу, щоб партія була свідком, бачила, як я сповідатимусь за всі гріхи перед тобою, сусіде... Сідайте, товаришу секретар. Ой... Ще б жити та й жити, а...

Струна сідає.

Р о д і о н. Македоне Миколайовичу, ми ж усі знаємо, що Соми живуть довго...

М а к е д о н. У корчах живуть. А на чистому не проживеш стільки. Ой... не проживеш...

Р о д і о н. Та я не про рибу, а про вашого батька, про діда — Максима Сома... Він же сто двадцять років жив...

М а к е д о н. А-а... А я думав... Так вони ж жили на нижчому етапі, несвідомо, без критики... А ми... Ми вже у вищій формі живемо. Родіоне, друже, вибачай, що не встаю. Так хотів тричі вклонитися тобі, та не можу... Габарит не дозволяє...

Р о д і о н. Не розумію, нащо це вам...

М а к е д о н. Прости, прости і ще раз прости!.. Я не жартую. Ми, Соми, свій кінець відчуваємо заздалегідь: так і батько мій, і дід, і я... Вже й розпорядився, і навіть сам склав план своїх похорон: духовий оркестр із області гратиме, зведений районний хор співатиме... А потім на отій горі, пам'ятаєш, де секретар райвиконкому товариш Сметана загубили портфеля з живими раками, отам я розпорядився, щоб мене, ще повного всяких задумів, ще не старого, ще любимого керівника, опустили у сиру могилу і посадили над нею дубовий

гай... Ой!.. А жити хочеться... Як хочеться... *(Витирає сльозу)*.

Родіон. Лікуватись вам треба. І, вибачайте, хоч трохи схуднути: це ж на серце впливає...

Македон. Промивати водою хочуть. Не поможе — пізно... А як у вас столовий виноград цей рік, скільки візьмете?

Родіон. Більше, ніж торік. Добре вродив...

Македон. Вируч мене, Родіоне. Я оце хворію, а мій йолоп Чапля підписав угоду з Ленінградом: через десять днів треба відправити їм виноград, а в мене не вистачає...

Родіон. У вас, короля по винограду, і не вистачає?!

Македон. Збільшили мені цифру на область, на Київ, а мої понаскладали стільки угод... І в Ленінград, і в Іркутськ, і в Мурманськ... Всі вимагають, пишуть, агентів шлють... У Сибіру стільки нових міст набудували — і всі винограду хочуть!..

Родіон. Скільки ж вам не вистачає?

Македон. Багато. Але попервах хоч би тонн двадцять-тридцять. Плачу на п'ять процентів вище нашої ціни. І возити вам не доведеться: заберу своїми машинами...

С т р у н а. Я чув, ви й у колгоспі «Ранок» купили...

М а к е д о н. Купив. Упросили! У них нема чим вивозити: машини босі стоять. Довелося виручити сусідів... То як, га?..

Р о д і о н. Я сам вирішити цю справу не можу.

М а к е д о н. А тут же партія! *(Показує на Струну)*. Порадьтесь — і по руках! Я одійду. *(Хоче встати)*.

С т р у н а. Не турбуйтесь, ми потім порадимось.

М а к е д о н. Я набавлю ще два проценти, щоб не тягнути. Га?.. Е-е, Родіоне, мій секретар більш повороткий. Куди!.. По руках?..

С т р у н а. Ми ж не на базарі...

М а к е д о н. Де торгуються, голубе, там і базар, яка б вивіска не була.

Р о д і о н. Подумаєм і до суботи дамо відповідь. Так, товаришу Струна?

С т р у н а. Згоден!

М а к е д о н. Ви мене виручите! Може, вам для машин запчастини потрібні?..

Р о д і о н. Ще й як!

М а к е д о н. Присилайте: поділюся, як з братом. У мене запас капітальний!

С т р у н а. Як же ви дістаєте?

М а к е д о н. Не май, голубе, сто кар-

бованців, а май сто друзів і тисячу карбованців... Квак!.. Чапля!..

Квак і Чапля підходять.

Поїхали!

К в а к. Літаки фрахтувати?..

М а к е д о н. Хто тебе питає, йолопе!..

К в а к. Ніхто не питає.

М а к е д о н. Умри!

К в а к. Вже...

Р о д і о н. Збираєтесь летіти?.. Далеко?..

М а к е д о н. Збираюсь, я ж вам казав... Зведений хор... Промови...

Ч а п л я. Куди ж їдемо?

М а к е д о н. Додому. Квак!..

Квак мовчить.

Ти що, дуба врізав?!

К в а к. Еге, за вашим наказом...

М а к е д о н. Поможи, он той... хустинка упала...

Чапля підняв. Македон витирає обличчя.

Аж упрів!.. *(Встає)*. Бувайте здорові! Жду... Жду і вірю, що не підведеш мене, Родіоне, виручиш друга. А я цього ніколи не забуду. Присилай списочок, поділюсь, як з батьком рідним.

Р о д і о н. Спасибі, не турбуйтесь...,

Струна і Родіон проводжають Македона, Квака і Чаплю.

Бачив, як Сом вмирає?..

Струна. Мабуть, добре вчора смикнув, що кисляком лікується.

Родіон. Фрахтує літаки... Який розмах!

Струна. А що, коли ми його, товстого чорта, на їжака посадимо?.. Га?..

Родіон. Як?

Струна. Наш виноград у Ленінград й Іркутськ!.. І не по його ціні...

Родіон. Випередити?..

Струна. Еге ж!

Родіон. Оголошуємо війну?..

Струна. Пора, Родіоне.

Родіон. Ходім у правління...

Ідуть на бульвар. Входить Марина.

(Побачив її, до Струни). Я дожену тебе...

Струна кивнув головою, пішов.

(Підходить до Марини). День добрий, Марино.

Марина. День добрий.

Родіон. Коли повернулась із міста?

Марина. Вночі.

Родіон. Суд був?

Марина. Був. Дали розлучення...

Р о д і о н. Це добре. Перестануть язики чесати навколо нас.

М а р и н а. Я думаю до брата переїхати: тоді й замовкнуть.

Р о д і о н. Переїдеш. Тільки не до брата, а до мене і сьогодні...

М а р и н а. Сьогодні?..

Р о д і о н. А чого ждати? Увечері перевезу...

М а р и н а. Хоч наказ підпиши та визнач, що саме маю я робити на новому місці...

Р о д і о н. Хочеш, щоб навколішки упав перед тобою і благав?.. Так?! Пробач, літа не ті...

М а р и н а. І почуття не ті...

Р о д і о н. Помиляєшся. Сьогодні ввечері тут, на площі, коли людей буде багато, упаду перед царівною і благатиму покірно...

М а р и н а. Скільки гордощів у тебе...

Р о д і о н. Єсть, не ховаю. Радий, що не загубив це почуття. Ненавиджу покірних слизняків!..

М а р и н а. І я не загубила й ніколи не загублю.

Р о д і о н. Знаю.

М а р и н а. Неправда! Ти б не говорив зо мною так...

Р о д і о н. Коли серце говорить, за сло-

вами не стежать... Хіба ми вперше зустрілись?.. Хіба ми...

Марина. Не згадуй! Ти все забув, ти навіть не помітив, що сталося зо мною...

Родіон. Я чистий перед тобою.

Марина. І, як крига, холодний...

Родіон. Марино... І чому баби, чим більше ми їх любимо, тим більше вигадують те, чого нема?..

Марина. Кинь жарти! Коли б ти знав, що було зо мною в ту ніч... ти б так не говорив... Образив і... не прийшов... Це любов?!

Родіон. А коли ти ображаєш мене... Думаєш, легко мені?..

Марина. Такого не було!

Родіон. Скільки разів ти виступала проти мене...

Марина. Ти хочеш, щоб я не мала своїх думок, щоб підтакувала тобі, як це робить Мак?.. Не буде цього! Не діждешся...

Родіон (*тихо*). Не зачіпай Антона... Побратима не зачіпай!.. Твої думки я поважаю, але коли ти повторюєш думки свого брата...

Марина. Неправда! Я живу своїм життям. Хіба я одна з тобою сперечалась?..

Р о д і о н. Вони можуть, а ти не можеш. Ні!..

М а р и н а. Чому?

Р о д і о н. Не можеш...

М а р и н а. Прости, що Мака я образила. Жалію: погано я сказала. Прости...

Р о д і о н. От і хороше. І в мене бува вирветься... Потім шкодую...

М а р и н а. У тебе не може бути такого. Ти все бачиш, все розумієш... Спасибі, що просвітив мене, темну жінку, як жити треба... Будьте здорові!..

Р о д і о н. Чекай...

М а р и н а. Не можу... Ще хвилина — і я закричу на всю площу... на все село... Нічого ти не зрозумів... Нічого...

Р о д і о н. Тоді скажи.

М а р и н а. Що слова, коли... *(Пішла).*

Родіон іде до правління, проходить коло ресторану.

Н а т а л і я. Родіоне Івановичу!

Родіон підходить.

Випийте з нами келих вина...

Р о д і о н. Спасибі.

Н а т а л і я *(подала)*. Ваше здоров'я...

Р о д і о н. Пийте на здоров'я...

Н а т а л і я. А у вас сьогодні незвичайний вигляд... Щось трапилось?..

Родіон. Трапилось... Ви вгадали... Пробачте, на мене ждуть у правлінні...

Наталія. Будь ласка... У вас багато справ...

Родіон *(до Мака)*. Дивись, друже, щоб наші гості були задоволені.

Мак. Не сумнівайтесь, Родіоне Івановичу... «Веселий заєць» не підведе.

Родіон пішов.

Наталія *(дивиться в його бік)*. Милий Антоне Лукичу, яка я щаслива, що приїхала сюди...

Мак. І ми всі, а особливо голова нашого колгоспу...

Наталія. Мені здається, в нього дуже сувора вдача і шалений характер...

Мак. Строгий, але справедливий.

Наталія. Скажіть, чому він не одружується?.. Адже його дружина давно померла...

Мак. Давно...

Наталія. Коли б ваші жінки мали мій характер, він і півроку не ходив би вдівцем. Ох, як в нашу епоху вироджується справжня жінка!.. Учора в клубі скільки дівчат було: танцюють, як сонні. Ні вогника, ні іскорки в їхніх очах я не помітила...

У вікні з'явилась Ліда: «Неправда!..» — і зникла.

Що?..

Мак. То мене офіціантка Ліда кличе. *(Підходить до вікна, махає рукою. Повертається)*. О, як справедливо ви говорите! І мужчина вироджується: рідко тепер орла побачиш, все більше кулики...

У вікні Ліда: «Вірно!..» — і зникла.

О... Вибачте... *(Пішов у ресторан і скоро повертається)*. Ваш чоловік — великий учений, я чув, як по радіо говорили про нього... Я тільки не все зрозумів...

Наталія. Він біолог, доктор наук, працює над питанням виникнення життя на Землі.

Мак. Доктор... А від яких хвороб він лікує?

Наталія *(посміхається)*. Від ідеалізму...

Мак. Ага... Цієї хвороби у нас нема... Не чули...

Наталія. Від релігійних забобонів...

Мак. Це є, є... А професор Кукса, що приїхав з вами, він теж великий учений?

Наталія. Не орел, але відомий економіст. Має «Волгу», його поважають... Леопольд Михейович наш далекий родич.

Він закоханий в мою дочку і має благородний намір...

М а к. Розумію...

Бульваром ідуть професор Я р о с л а в Г о л у б і професор Л е о п о л ь д К у к с а.

Н а т а л і я. Мій чоловік з професором Куксою... Ярославе!

Г о л у б. Наталі!.. А ми тебе шукаємо.

Ідуть до ресторану. Мак поклав гітару на столик, зібрав тарілки, пляшки, виходить. На столику залишились бокали з недопитим вином і ваза з виноградом.

К у к с а. А ми так хвилювались...

Г о л у б. В таку спеку ти зникла зранку...

К у к с а. З вами все могло трапитись...

Н а т а л і я. Ви не помилились... *(Бере в руки гітару, грає і тихо наспівує).*

Голуб і Кукса застигли, здивовано дивляться на неї.

Г о л у б. Наталі, що з вами?..

Пауза.

Входить М а к.

М а к. День добрий!

Голуб і Кукса мовчки відповідають на вітання.

Наталія (*широкий жест*). «Перлину степу» цим юнакам!.. (*Віддала гітару Маку*).

Мак. Слухаю. (*Взяв гітару, виходить*).

Голуб дивиться на недопиті бокали.

Голуб. З ким ви тут пили вино?..

Наталія. Невже ви ревнуєте?..

Голуб. Наталі!

Входить Мак, несе вино, бокали, тарілки.

Наталія. Прощай, молодість!.. (*Іде*). Леопольде, можна вас на хвилину...

Кукса підходить.

Прощай, прощай... (*Піднесла хусточку до очей, тихо*). Заплатіть, пляшка вина і порція бринзи... Виноград не куштувала... Будь обережний, Ярославе, зважай на спеку. А я додому... (*Наспівуючи іде*).

Голуб (*підійшов до столика, взяв пляшку*). Холодне!.. Може, покуштуємо?..

Кукса. Принципово — ні!

Голуб (*наливає*). Треба ж знати, що п'є моя дружина з своїми поклонниками... (*П'є, читає*). «Перлина степу»... Чудесний букет! (*Наливає, подає Куксі бокал*).

К у к с а *(випив)*. Не розібрав... *(Наливає, п'є)*. Дійсно, хороше вино...

Входить М а к.

Г о л у б. Коли ви цей ресторан збудували?

М а к. Третій рік наш «Веселий заєць» гостей приймає.

У вікні з'являється Л і д а. В руках у неї гітара. Ліда тихо грає й без слів наспівує. Потім відходить.

Вечорами, а особливо в суботу й неділю у нас столик одержати неможливо. Усі весілля, бенкети, зустрічі, проводи, іменини, похорони...

Г о л у б. Що, що?!

М а к. Вибачте, поминки...

Г о л у б. Бажаємо вам успіху!

М а к. Дякую. *(Виходить)*.

Г о л у б. Як ваша бесіда з Родіоном Івановичем? Багато вам дала?..

К у к с а. Це був діалог глухих...

Г о л у б. Чому?

К у к с а. Я цілу ніч не спав...

Г о л у б. Що трапилось?

К у к с а. П'ять років життя я віддав праці про МТС. Коли дописував останню главу, машинно-тракторні станції ліквіду-

вали. Мій фундаментальний труд на сімсот п'ятдесят п'ять сторінок не побачив світу. Ви розумієте...

Голуб. Розумію.

Кукса. Тема моєї роботи тепер: «Проблема трудодня в колгоспі в сучасних умовах». Пишу останню главу — і що ж?.. Нечай уже ліквідував трудодні і перейшов на грошову оплату. І не він один так робить! Знову моя фундаментальна праця на п'ятсот п'ятдесят шість сторінок... Ви розумієте?..

Голуб. Розумію.

Кукса. Нам, економістам-теоретикам, працювати тепер, коли всі експериментують, коли нема нічого сталого, просто неможливо!

Голуб. А може, тепер вам, економістам, краще записатися в історики?..

Кукса. В істориків справи ще гірші! Настав вік практики, нас, теоретиків, не питають...

Голуб. А може, практики тепер більше знають...

Кукса. Тоді треба надати дояркам і свинаркам вчені ступені кандидатів і докторів наук...

Голуб. А ви подали хорошу думку... Я б надав учений ступінь механізатору

Олександру Гіталову — вельми оригінальний новатор! А Валентині Гагановій присвоїв би доктора — honoris causa...

К у к с а. За які ж, вибачте, наукові відкриття?

Г о л у б. За те, що вона не переписувала і не пережовувала чужі думки, а власним розумом відкрила нові, невичерпні скарби, відкрила їх в душі простої радянської людини... Її подвиг підняв моральний авторитет нашої Вітчизни в не меншій мірі, ніж підняли його творці супутників... Я в цьому переконаний!

К у к с а. Це новий погляд на науку.

Г о л у б. Помиляєтесь: на життя!

К у к с а. Але ж усі не можуть бути такими!

Г о л у б. Можуть, коли вони в дорозі до великої мети! Не можуть, коли вони фундаментально сидять, а вимагають такого визнання й оплесків, якими нагороджували Москвіна, Качалова, Бучму... Не вийде! Зіграйте так!.. *(Пішов до сходів у бік бульвару).*

Входить М а к.

К у к с а. Рахунок!

М а к. Прошу. *(Подає).*

К у к с а. Дякую. *(Заплатив, пішов до лави, сів).*

Г о л у б *(стоїть на сходах)*. Як легко тут дихати!.. Ви відчуваєте, яке повітря?.. *(Пауза)*. Леопольде, ви знову образились?

К у к с а. Ні, ні...

Г о л у б. А що, коли ми одну ніч на березі Дніпра проведемо?.. Я навіть забув, скільки років тому ночував проти неба...

К у к с а. Це неможливо! На лузі хмари комарів...

Г о л у б. Що комарі! *(Іде до нього)*. Ми ж спати не будемо. Ви чули, як риба б'є?.. Як плачуть кулики?.. Свист качок... А пісня, немов човен на хвилях, то поринає, то знову дзвенить над берегами... Спогади дитинства. Поїдемо!..

На бульварі з'являються М а й я і А р с е н М и к о л а й о в и ч Р о м а ш к а

Здається, Майя з кимось...

К у к с а. Так... Ви помітили, що ваша дочка щодня з'являється тут з новим мужчиною?..

Г о л у б. Вона дуже знателюбна. Вся в мене...

К у к с а. Вибачте, коли Майя згадає мене,— я жду її на березі коло трьох верб...

Г о л у б. Скажу, обов'язково скажу...

Кукса швидко пішов.

А р с е н. А в нього є ще такий вірш...

М а й я *(побачила батька)*. Пробачте, Арсене... *(Побігла вниз)*. Тату!.. *(Підбігла, радісно)*. Лист від академіка!

Г о л у б. Сергія Івановича?!

М а й я. Від нього.

Г о л у б. Рік мовчав дідуган... Давай! *(Тримає двома руками листа)*. А хто його відкрив?..

М а й я. Не гнівайся, це я... Прочитала трошечки, в кінці, де про Касяна згадує Сергій Іванович...

Г о л у б. А-а... *(Показує на Арсена)*. А чому ти, Майю, сюди щодня з новим мужчиною приходиш?..

М а й я. Це місцевий вчитель, викладає літературу й мову в десятирічці. Касян і він — більше у мене тут нема знайомих. А чому в тебе склалось таке враження?..

Г о л у б. У мене?.. Ні, ні!.. Це я так... пожартував...

М а й я. Арсене, йдіть сюди!

Арсен підходить.

Знайомтесь: мій батько...

А р с е н. День добрий, Ярославе Власовичу! Я щасливий познайомитись із вами. Касян про вас так багато розказував...

Г о л у б. Лаяв?..

Арсен. Він молиться на вас!

Голуб. Молиться... Передайте йому, що я атеїст, і коли він, мій учень, дозволить собі ще таке, то я поламаю на його спині оцей дрючок. Зважте, це самшит — залізне дерево... *(До Майї).* Почекай на мене... *(Пішов, сів на лаву, витягнув з великого конверта багато сторінок. Спочатку рахує сторінки, потім починає читати).*

Майя і Арсен підійшли до столика. Перед ними — Ліда.

Арсен. Будь ласка, пляшку води і виноградного соку.

Ліда *(різко).* Не розумію вас, Арсене Миколайовичу, шо ви бажаєте! І говоріть, будь ласка, голосніше.

Арсен. Вибачте, можливо, я...

Майя. А чого таким тоном?..

Ліда. Яким ще тоном!..

Майя. Вам, моя мила, сказано точно: виноградний сік і пляшку води.

Ліда. А ви, моя мила, не сказали, якої води.

Майя *(дуже сухо).* У вас одна вода — «Березівська».

Ліда *(з ледве помітною посмішкою).* Помиляєтесь: єсть і звичайна, артезіанська на льоду...

М а й я. Робіть, моя мила, що вам сказано. Ми поспішаємо...

Л і д а. Слухаю, моя мила... (*Повільно пішла, спинилась*). А може, вам винограду?..

М а й я. Дякую, не треба.

Л і д а. Прошу. (*Вклонилась, іде ще повільніше*).

М а й я. Чи не здається вам, що вона погано вихована?.. Просто грубіянка!

А р с е н. Ні, Ліда дуже хороша дівчина. Торік вона кінчила десятирічку.

М а й я. Ваша учениця?..

А р с е н. Так.

М а й я. А-а, ви закохані в неї, я розумію...

А р с е н. Що ви!

М а й я. А може, вона в вас...

А р с е н. Не думаю...

М а й я. Побачимо... (*Посміхнулась*). Чому ви ввесь час так пильно дивитесь на мене? (*Пауза*). Чому, Арсене?.. Скажіть...

А р с е н. Я хочу назавжди зберегти ваш образ у своїй душі...

Входить Л і д а, несе на підносі сік, воду, бокали. Ставить на столі, повернулась, іде... Арсен хоче налити.

Майя *(взяла Арсена за руку)*. Офіціантко! Налийте, будь ласка...

Ліда підходить, наливає сік у бокал Арсена.

Арсен. Спочатку треба... *(Показує на Майю)*.

Ліда. Не вчіть, я вже закінчила школу...

Майя *(ніжно)*. Арсене, ви тільки що сказали, що бажаєте назавжди зберегти мій образ у своїй душі... Я щаслива... *(Поклала свою руку на його, тихо)*. Щаслива...

Ліда схвильована, не бачить, що вже вилила майже всю пляшку на скатертину.

Ай!.. *(Скочила)*. Що ви робите!.. *(Струшує сукню)*.

Ліда. Пробачте, я задивилась на те, що ви робите... *(Поставила пляшку і швидко вийшла)*.

З'являються Марина і Петро Орел.

Марина. Що ти накоїв, Петре?

Орел. А він що накоїв?!

Марина. Мені доручив партійний комітет розслідувати... Хто перший ударив?

Орел. Які можуть бути сумніви!

Марина. Хто?

Орел. Орел завжди б'є перший.

Марина. Який орел!.. Поводився ти, як хуліган! Тиждень не минув, як у партію прийняли тебе... Що ж тепер?..

Орел. А ви бачили, як він спаскудив поле?! І комбайн запоров. Я спочатку йому словесно видав сповна, але коли почув, що від нього горілкою тхне, мене вмить взірвало, як магнітну міну. І я думаю, він упав від взривної хвилі...

Марина. Що?!

Орел. Я ж його за ідею... Трохи допустив, визнаю. Але ж кукурудза — не звичайна, а партійна культура!..

Марина. Не викручуйся!

Орел. Я можу помилятися, але підводники ніколи не викручувалися! За що ображаєте?.. Та я цього п'янчугу прив'яжу до хвоста коня, як це робили в благородних романах, і по хвилях нашої траси пущу... За хвилину кришка! А сам пішки піду на Дальній, у флот...

Марина. Слухай, матросе, маєш щастя, що ці дні душа болить у мене... Немає сил відповісти тобі... Немає...

Пауза.

Орел (*підійшов, тихо*). Простіть, Марино Миколаївно... Я ж визнаю помилку...

Але я не про це хочу... Ми всі помітили, що ці дні... і ви, і Родіон Іванович... Говорити мені трудно, але одно прошу вас: бережіть його... І так багато ран у нього... Я піду води вип'ю...

Марина *(дивиться на нього)*. Усі ви тільки про нього думаєте. Іди, я там почекаю. *(Пішла, сіла на тій же лаві, де сидить Голуб. Стиснула в роті кінчик хустки, дивиться в далечінь. Не помічає нікого, так само, як і Голуб, який навіть і голови не повернув, коли підійшла Марина)*.

Голуб *(дивиться на лист, тихо)*. Знайшов старий... Знайшов...

Марина *(тихо)*. Бережіть його...

Велика пауза.

Голуб. Яка радість!

Марина. Все пропало...

Орел *(підходить до столика)*. Здоров, Арсене! *(Подає руку)*.

Арсен. Здоров, матросе!

Орел *(дивиться на Майю)*. Здоров, крилата!.. *(Подає руку)*.

Майя. День добрий!.. А чому «крилата»?..

Орел. Хороші крила в тебе, дівчино. Високо можеш злетіти, коли морський ха-

рактер маєш... *(Сів коло Майї і Арсена)*. Лідо!..

Майя не може відірвати від нього очей.

Арсен. Це Майя, дочка професора Голуба.

Орел. Майя... *(Дивиться на неї)*. Бережись, Арсене: коли вдарить таким крилом — контузія на все життя...

Майя. А у вас теж, я бачу, крила могутні!..

Орел. Не скаржусь... Де ж Ліда?.. *(Встав, пішов у ресторан)*.

Майя. Хто він?

Арсен. Орел, Петро Андрійович, головний механізатор. Служив на підводній, тому всі його матросом звуть...

Майя *(тихо)*. Орел...

Входить Орел, в руках дві пляшки води.

Орел *(до Майї)*. Прошу... *(Наливає)*. Ліда в сльозах... Що з нею?

Арсен. Не знаю...

Майя. А ви підіть дізнайтесь... Ідіть!

Арсен здивовано дивиться на Майю.

Заспокойте свою вихованку. Це ваш обов'язок... Ідіть!

Арсен мовчки встав і пішов у ресторан.

Голуб (*ховає листа в конверт, тихо*). До побачення, дорогий Сергію Івановичу... (*Зробив жест рукою, ховає конверт*).

Марина (*тихо*). Прощай, Родіоне...

Голуб заплющив очі, тихо наспівує. Марина подивилась на нього, встала і помалу пішла в бік бульвару, сіла на сходах. Чути голос Орла, він тихо співає: «Ми підем, де трави похилі...» Мов зачарована, дивиться на нього Майя.

Орел. Чого ви так дивитесь на мене?..

Майя. Ще... ще трохи...

Орел. Ні, не можу.

Майя. Чому?

Орел. Душа не бажає, а я співаю тільки за її наказом. (*Встав*). Будь здорова, крилата! (*Подав руку*).

Майя встала, затримала його руку в своїй. У вікні з'явився Арсен. Його не помічають.

Майя. Чекайте... (*Витягла з його кучерів гілочку з листочками*). Беру на спогад...

Орел. Бережись! (*Іде*).

Майя. Кого?

Орел. Моє крило б'є намертво. (*Посміхнувся, наспівуючи іде до Марини*).

Майя дивиться вслід. Орел і Марина вийшли. Арсен одійшов од вікна.

Майя. Арсене!..

Ніхто не відповідає.

Голуб. Майю!

Майя. Зараз, тату. *(Голосно).* Арсене!

Голуб іде назустріч.

(Тихо). Арсене... *(Швидко пішла до батька).*

Голуб. Ти читала, що про Касяна написав Сергій Іванович?

Майя. Так. Він називає його статтю новим словом... Чи заслужив Касян?..

Голуб. Заслужив. Але ти нікому про це... Колись я сам йому скажу...

Майя. Чому?

Голуб. Боюсь, щоб не зазнався... Це такий суховій, що дуже швидко висушить душу, паралізує мисль і всі почуття вб'є. Скільки він знищив талантів...

Майя. Касяну це не загрожує.

Голуб. Усім загрожує і особливо — молоді. Та й ми, старі, теж любимо собі за життя пам'ятники ставити і бавитись у ювілеї. Пишаємось тим, що впадаємо в дитинство...

Майя. Ти, тату, змішуєш зазнайство з нестерпним поривом молодої душі, з пристрасною вірою в свої сили. А я думаю,

що ми життя відчуваємо краще за вас... І ви не можете цього заперечити, інакше які ж ви батьки?..

Голуб. Які ми батьки... А як ти думаєш?..

Майя. Ти завжди жартуєш і ніколи ще серйозно зі мною не поговорив...

Голуб. Невже?

Майя. Ніколи! Чому ти з Касяном ладен дні і ночі, як рівний з рівним... А я для тебе тільки лялька... Чи, може, не так?..

Пауза.

Голуб. Може, й так...

Майя. Коли мій батько другом мені стане?! Коли згадає, що мені вже двадцять п'ять років, що я з семи років все вчусь і вчусь?.. Я скоро збожеволію від лекцій, семінарів, іспитів!.. Другий інститут кінчаю. А для чого? Чому не доведеш мамі, що мені, як колись і їй, наукова праця протипоказана?.. Я хочу піти в люди... Не посміхайся: так говорили колись, і говорили добре. Попереджаю: нічим ви мене не втримаєте коло себе. Хіба тут я не можу вчителювати — робити що завгодно, тільки не зубрити день і ніч! Я більше не можу, не можу, не буду!.. *(Не помітила, як подерла хустину).*

Г о л у б. Заспокойся... Я ніколи тебе такою не бачив... *(Дивиться на неї, взяв під руку, ідуть)*. І не жалкуй: я тобі нову хустину куплю. Це буде перший подарунок від щирого і вірного друга...

М а й я *(тихо)*. Спасибі, батьку...

Ідуть. Входить А р с е н, дивиться їм услід. У вікні з'являється Л і д а...

А р с е н *(тихо)*. Майю...

Майя на мить обернулась, але не помітила Арсена. Майя і Голуб виходять. Ліда зникає.

(Тихо). Почула... Серцем почула... *(Пішов)*.

Входить Л і д а, дивиться вслід Арсену.

Л і д а *(тихо)*. Арсен...

Арсен на мить повернувся в бік Ліди.

(Тихо). Почув... Душею...

Арсен зник. Ліда сідає за столик, де сиділи Арсен і Майя, приймає позу Майї.

«Ах, Арсене!.. Ви бажаєте назавжди зберегти мій образ у своїй душі... Ах...» *(Люто)*. Брешеш! У печінках ми збережем твій образ. Ах ти... Я вб'ю тебе!.. От тобі... от... от...

Входить М а к.

Мак. Що ти робиш?

Ліда. Я... я мухи...

Мак. Хіба можна так люто мух ганяти?..

Ліда. Можна! Я їх ненавиджу, особливо з зеленими очима... Уб'ю! *(Виходить)*.

На бульварі з'являються Гаврило і Родіон, ідуть до лави. Мак вклонився, але його не помічають.

Родіон. Я знаю, що не всі зі мною згодні. Навіть у правлінні дехто...

Гаврило. Проти тебе, Родіоне, не тільки в правлінні, а й у колективі. *(Витягнув коробку, дістає велику таблетку і кладе в рот. Починає ковтати. Робить найдивовижніші гримаси, стогне)*.

Родіон. Нащо це ти ковтаєш?

Гаврило *(махає рукою. Ще кілька гримас і проковтнув)*. Це понижає... *(Показує на таблетки)*. Понижає... Ти ж знаєш, я в кабінеті не сиджу, все по селах... Штовхнеш доповідь, а потім запрошують на обід з активом. Відмовити не можна — ображаються... Керівна особа!.. А обід менше чотирьох годин не буває. За цю демократію я й постраждав: як пообідаю, дуже вип'ячує вгору... А таблетки понижають... Тільки дуже великі роблять, ковтати важко.

Родіон. Трудно мені... Можливо, я надто вимагаю...

Гаврило. О!..

Родіон. Не навчився поєднувати тої... *(Шукає цитату)*.

Гаврило. Що ти шукаєш? Може, цигарки?..

Родіон. Ні, ні! Одним словом, занадто командую...

Гаврило. О-о!.. *(Поклав у рот таблетку, і почалися гримаси)*.

Родіон. Можливо, рано перевів усіх на грошову оплату...

Гаврило. О-о-о!..

Родіон. У неподільний фонд кладу багато...

Гаврило. О-о-о-о!.. *(Проковтнув)*. До нас чутка дійшла, що ти на партійних зборах робив недавно доповідь і без погодження з вищими інстанціями у фантазію вдарився... Це правда?

Родіон. Не розумію...

Гаврило. Скажи, брате, що тобі треба?.. Діла ідуть непогано... Чого ти лізеш у фантазію, у теорію?.. Я кінчив вищі курси в Москві, вже двадцять дев'ять років сиджу на відповідальних постах, і то без команди навіть у себе в хаті не дозволяю

собі в теорію й фантазію вдарятись. Чого ти весь час вип'ячуєшся?..

Р о д і о н. Ні в яку я теорію не лізу...

Г а в р и л о *(різко)*. Ти говорив, що в нас селянства більше, ніж треба?..

Р о д і о н. Говорив.

Г а в р и л о. Для чого?

Р о д і о н. Щоб знали... В Америці тільки сімнадцять процентів населення землеробством та тваринництвом займається. А в нас сільського населення більше половини. Скільки людей працює не на повну силу!.. Хіба в деяких колгоспах не садять картоплю руками, щоб тільки налічити трудодні?.. Ти ж це знаєш... *(Пауза)*. Я вірю, не за горами той час, коли механізатори дадуть набагато більше продукції, ніж дає зараз усе село, і кількість людей, які будуть займатися сільським господарством, становитиме лише десять... ну, може, дванадцять процентів до всього населення Радянського Союзу. Які невикористані резерви у нас — от про що я говорив...

Г а в р и л о. Що?! *(Зареготав)*. Ой-ой... Яка фантазія!.. Насмішив, брате... А... а... а що ж ти з рештою селянства зробиш?.. Куди її дінеш?.. На пенсію візьмеш?.. *(Сміється ще дужче, кладе таблетку в рот)*.

Р о д і о н. По всій країні треба буду-

вати підприємства, які перероблятимуть сировину, а не возити в обласні центри, де вона наполовину пропадає. Із ста п'ятдесяти сіл нашої області зробити двадцять п'ять невеликих міст, з'єднати їх відмінними дорогами... Хто це зробить?.. Ми самі... Попрощатись назавжди з старим селом і показати всім селянам,— а їх більшість на земній кулі! — шлях Леніна, який вище, яскравіше за всі мрії хліборобів всього світу. І не смійся, брате, і не смійтеся, соми й соменята... Я сьогодні бачу всю Вітчизну нашу в зелених супутниках. Вони засяють такими зорями навколо великих міст і столичних планет, що небо нам позаздрить!.. *(Дивиться на Гаврила)*. Так буде, брате. На сто років усім роботи вистачить, а там нехай правнуки самі подумають, як далі жити... Ну що?.. *(Пауза)*. Проковтнув?..

Г а в р и л о *(мотає головою, що ні, і видно, як він робить великі зусилля)*. О... о... о... Вже! І чого вони такі здорові таблетки роблять!.. Одне тобі скажу щиро, відверто. Як старший брат, маю право: або іди, Родіоне, в письменники — їм дозволяють усякі фантазії, або ж забудь про оті зорі, планети, супутники і спускайся на землю. Мені боляче чути, коли наші поважні, кадрові товариші одні сміються з тебе, коли

ти виступаєш, а другі мовчать, бо ніяково їм... Ти ж... ти ж — Герой. *(Пауза)*. Учись у Македона Сома, як треба жити з людьми, з керівництвом... Не вип'ячуйся, не вип'ячуйся, Родіоне!.. Не хотів я тобі говорити, але тепер скажу: за останні роки скільки я одержав листів, усяких анонімок, де тебе розносять твої ж... Я їх складав під сукно, честь твою беріг. Навіть про твої шашні з Мариною у деталях описали...

Родіон застогнав, закрив лице руками.

Не пожаліли тебе: все вислідили і описали. А ти їм — зелені супутники... Їх, сучих синів, треба чухрати добре ще років п'ятдесят, а потім по строгих анкетах у комунізм пускати... Так... *(Закурює)*.

Мак акомпанує, співає з Лідою.

Хороше співають... А знаєш, моя дружина заочно кінчає музичну школу по класу гавайська гітара. У неї знайшли талант... Хороше співають! А гітара не звучить... ні...

Р о д і о н *(повернув голову, і вирвалось у нього, як стогін)*. А-а... *(Тихо)*. Честь мою беріг... Спасибі, брате, за те, що навчив, як жити треба... Спасибі й за те, що не обнародував, а сховав усі анонімки, навіть ту, де вислідили, де...

Гаврило. Забудь і берись за розум!.. Чудесно співають... *(Підтягує)*.

Родіон *(встав, одійшов)*. Який я дурень! Ночі не спав, радився, читав, розпитував, бився, не жалкуючи ні сил, ні здоров'я, за мрію велику, красиву, як сад вишневий у цвіту, як наречена, що прийшла просити на весілля... А треба було просто сторч головою в глибоку яму, в корчі і жити там, як живуть усі шановні соми на славу тихому начальству... І хто радить це мені?.. Хто?! *(Іде наперед)*. Чого замовкли?.. Співайте. Співайте, та так, щоб хоч одна сльоза упала на вогонь, що тут горить... *(Пішов у бік бульвару)*.

На бульварі з'явився Касян.

(Побачивши сина коло сходів). Касяне!

Касян іде до батька.

Не залишай мене, поговорити хочу.

Гаврило подивився в бік Родіона, пішов.

(Сідає на сходи). Сідай, Касяне... Мені треба відпочити хвилин десять, а потім підемо додому.

Касян *(сідає на сходах, нижче)*. Ви захворіли?..

Родіон. Ні, ні...

Входить Орина, проходить коло Родіона і Касяна. Кивнула головою і пішла до батька, який стоїть з гітарою і, видно, відчув, що щось трапилось.

Як твоя наука?..

Касян. Я захоплений, тату! Я щасливий, що працюю в лабораторії Ярослава Власовича...

Родіон. А може, ти захопився там якоюсь...

Касян. Ні, тату, і думки не маю...

Родіон. Коли ж ти женишся?.. Невже в кандидатах усе життя ходитимеш?..

Касян. Мені спочатку докторську треба закінчити...

Родіон. Про що пишеш?

Касян. «Критика деяких сучасних ідеалістичних поглядів на проблему виникнення життя на Землі». Моєю роботою керує Ярослав Власович.

Родіон. А що для практичного життя дасть твоя робота?

Касян. Я не думав... Це боротьба за наш світогляд... Може, в моїй роботі хоч одне якесь зерно комусь у пригоді стане...

Родіон. Одне зерно... Малий засів... малий... Касяне... *(Дивиться на нього)*. Шостий рік, як мати нас покинула, і ти поїхав з дому. Вже шостий рік живеш у столиці. А чи думав ти коли-небудь, як трудно

мені без тебе?.. Мабуть, старію. Щодня тебе згадую... А інколи — повіриш — твій голос чую. Аж моторошно стає... Думаю тебе, сину, тут залишити: попрацюй з нами, покажи людям характер свій, яку висоту взяти можеш... А потім шукатимеш теє зерно, що колись комусь у пригоді стане... *(Велика пауза)*. Що ж мовчиш? *(Пауза. Тихо)*. Касяне...

Орина пройшла і сіла на лаві, розкрила книгу, але не дивиться в неї. Вона напружена, мов струна.

(Ледве чутно). Сину...

Касян *(дивиться в бік Орини)*. Трудно мені, тату, так зразу відповісти... Трудно... І боюсь я...

Родіон *(різко)*. Не відповідай, не треба! Я милостині не прошу і просити не збираюсь. Жалкую, що почав цю розмову... *(Встав, пішов)*.

Касян. Я не хотів вас образити. Тату... *(Метнувся вгору, дивиться вслід)*.

Родіон пішов не обертаючись. Касян повернувся, зробив кілька кроків по сходах і спинився: внизу перед ним стоїть Орина. Велика пауза.

Від дня приїзду я не бачив вас...

Орина. Скільки років ми не бачи-

лись!.. Час великий, він завжди людей міняє... Чи ви здорові?..

К а с я н. Дякую. А ви як змінились!.. Коли б художник такої сили, як Сєров, написав ваш портрет, перед полотном стояли б покоління...

О р и н а. Як ви навчились у столиці делікатно та красно говорити!.. Я схвильована... *(Низько вклонилась, пройшла біля нього і підіймається по сходах).*

К а с я н. Орино...

О р и н а. Даруйте, ми говорили... А-а, про великого художника. Жаль, що його немає зараз тут: я б показала йому натуру, достойну його пензля. Вона приїхала разом із вами, і коли в день вашого приїзду ми сиділи за столом, я зрозуміла все... Я не могла від неї очей відвести... Так само, як і ви. Я заніміла, коли побачила її. Я була зачарована вашою розмовою з нею. Тоді ви не помічали нікого з друзів. Навіть свого батька...

К а с я н. Ви помиляєтесь. Заспокойтесь, ви так схвильовані...

О р и н а. Ні, ні... Тепер спокійна. Як бачите, я не пішла за нею, не висадила її двері, не замотала на руку її золоті кучері, не витягла на цю площу... Не хвилюйтесь, я такого не зроблю. Я тільки чула, колись

так робили мої кочові родичі з тими, хто обкрадав серця... Проте порадьте їй, щоб не затримувалась тут довго. Бажаю щастя вам обом... *(Швидко пішла по бульвару).*

Велика пауза.

Касян *(повернувся).* Орино... Яка ж ти... Люблю тебе, люблю... *(Тихо).* Хіба я тобі пара?.. Ти—полум'я, я—іскра. *(Пауза).* Навколо все летить... Летить вперед і вгору... Бери висоту, Касяне! Дивись: Земля в долоню Місяць взяла. Всі поспішають на подвиги... А що ж мені робити?.. Ні слави, ні подвигів... Одні безсонні ночі в бесідах з великими мерцями, що крізь віки пронесли й передали нам душі неспокій вічний, невгасиму пристрасть боротьби за тайну тайн, заховану в одній живій клітині... *(Пауза).* А може, не на той я вийшов шлях?.. А може, батько правий?..

Чути здаля чоловічий хор.

Вертайсь додому, хлопче!.. Геть зухвалі мрії! Додому... І хоч крихту радості, крихту слави принеси своєму батькові... Що ж, спробую... *(Спускається по сходах, помалу іде).*

Хор дужчає.

Завіса

ДІЯ ТРЕТЯ

Ніч над Дніпром. Миготять на воді зелені й червоні вогні бакенів, показують фарватер, і здається, що могутня ріка вигибає все вгору, аж до чорних важких хмар. Здаля чути пісню...

Коли розійшлися хмари, полилось голубе сяйво, і спалахнув Дніпро, відкрив свій казковий берег, де чорні коріння могутніх пнів столітніх осокорів і верб сплелися, мов велетні спрути. А над ними, по всьому лугу, як шоломи древніх князів, сиві стіжки пахучого сіна. Ллється широка народна пісня.

На сіні Майя і Орел, і тільки зорі знають, як довго триває їх поцілунок...

Орел. Чуєш, Майю, сюди ідуть...

Майя. Тихше цілуй, не побачать... *(Обняла його)*.

Входять Арсен і Ліда, спинились.

Ліда. Подивись, Арсене: цю ніч усі зорі купаються в Дніпрі...

Арсен.

Ви знаєте, як липа шелестить
У місячні весняні ночі?
Кохана спить, кохана спить,
Піди збуди, цілуй їй очі.
Кохана спить...
Ви чули ж бо: так липа шелестить.

Ліда.

Ви знаєте, як сплять старі гаї? —
Вони все бачать крізь тумани.
Ось місяць, зорі, солов'ї...
«Я твій»,— десь чують дідугани.
А солов'ї!..
Та ви вже знаєте, як сплять гаї!

Арсен. Ніколи я не бачив тебе такою... *(Пауза).* Мені здається, ти тільки що вийшла з глибини, ти, дочка Дніпра-Славути... Я вітаю тебе з такою ж любов'ю, як зустрічали тебе київські князі і їх воїни, коли стояли вони тут, оберігаючи натруджений сон твого батька...

Ліда *(пішла вниз, стала коло коріння, простягнула руку до Дніпра).* А ти чуєш, князю, як дихає, як стогне батько мій?.. Що сниться йому зараз?..

Арсен. Які січі?.. Чий крик вночі?.. Чиї порубані знамена?..

Ліда. Все бачив він і все побачить...

Арсен *(підходить до Ліди)*. Лоза шелестить... У затоках очерети... На плесах риба б'є, і сплеск її — мов поцілунок над водою... Послухай!

Чути поцілунок на сіні.

Ліда. А справді... *(Обняла Арсена, дивиться на нього)*.

І тільки їх вуста майже зблизились, як знову задзвенів поцілунок.

Чуєш?.. *(Міцно поцілувала Арсена)*.

Знов поцілунок на сіні.

Арсен. О, знову... Як риба б'є...
Ліда. Дуже... *(Цілує)*.

Помалу йдуть.

Ви знаєте, як сплять старі гаї?.. —
Вони все бачать крізь тумани.
Ось місяць, зорі, солов'ї...
«Я твій»,— десь чують дідугани...

Виходять.

Орел. Яка ти, Майю!.. Мене просила, щоб тихо, а сама на весь луг дзвениш...

Майя. Я не можу інакше...

Орел. А ти думаєш, я можу!.. *(Обняв її, цілує)*.

Чути звуки гітари — все ближче й ближче.

Ти чуєш, Майю?.. Вже близько...

М а й я. Я тільки тебе чую, матросе мій, і більше нікого й нічого...

Входять М а к з гітарою і Н а т а л і я.

Н а т а л і я. І де це моя Майя?... Пішла з матросом... Як його прізвище?..

М а к. Орел.

О р е л. Що?..

Майя закрила йому рота долонею. Мак помітив їх.

Н а т а л і я. Хтось ніби обізвався...

М а к. Ні, ні, вам здалося. Не турбуйтесь: Петро Андрійович Орел дуже хороший хлопець. Служив у флоті мотористом, а зараз такого механізатора нема в усій області... Начитаний, культурний і з дівчатами поводиться обережно... Як філософ...

Н а т а л і я. Філософ?! Я знала колись одного. Правда, його критикували за вульгарний натуралізм. Дуже агресивна людина...

М а к. Наш ніякої натуральності не дозволить...

Н а т а л і я. Щось ви дуже його вихваляєте. Чи не упадає він коло вашої дочки?

М а к. Коло чиєї дочки він упадає, Наталіє Орестівно, це знають тільки зорі...

Н а т а л і я. Про свою дочку я знаю все-все!

Чути шепіт на сіні.

Ніби хтось шепче?..

М а к. Це очерет шелестить... Ходім до наших.

Н а т а л і я. Ви не уявляєте, як схвилювала мене ця ніч, мій добрий друже...

М а к. І мене... Ходім!

Н а т а л і я. А що ви відчуваєте, скажіть?..

М а к. Я там скажу...

Н а т а л і я. Ні, ні, тільки тут!.. Я прошу... Як пахне сіно... *(Повертається до копиці)*. Може, відпочинемо?.. *(Показала на копицю)*. Ходім, сядемо на сіні...

М а к *(швидко взяв її під руку)*. Там миші!..

Н а т а л і я. А я їх не боюся. Ходім...

М а к. Хтось іде, дивіться!

Н а т а л і я. В таку хвилину!.. Утопіть його!

М а к. Для вас — з радістю...

Швидко входить Л е о п о л ь д К у к с а.

К у к с а *(спинився здаля)*. Вибачайте, будь ласка, ви не бачили дівчину...

Н а т а л і я. Леопольд Михейович?!

К у к с а *(радісно)*. Наталіє Орестівно!.. Я шукаю Майю. Ви її не бачили?..

Н а т а л і я. Ви питаєте мене?.. Мене?!

К у к с а. Ну да...

Н а т а л і я. Це я вас питаю: де моя дочка?.. *(Урочисто)*. Ви відповідаєте за неї переді мною, перед Ярославом, перед... *(Підняла руку)*.

М а к *(тихо)*. Супутником...

К у к с а. Я вже три години шукаю Майю. Навіть ускочив у якусь воду... І звідки вона на лузі?..

М а к. Тут сотні маленьких озер...

К у к с а. На цьому лузі так незатишно... А... а вовки тут є?

М а к. Вовки? В лозах є...

К у к с а. Я там ходив! Будемо разом шукати...

М а к. Добре, ходім.

Н а т а л і я *(рішуче)*. Ні, ні! Ми підемо в оцей бік, а ви ідіть туди і на нашу половину не заходьте: ми тут самі ретельно все оглянемо... *(Взяла Мака під руку)*. Ходім!

Ідуть. Кукса зітхнув, виходить, потім чути його голос: «Майю!.. Де ви?.. Майю...»

Майя. О... Милий... Тут ніби була моя мати?..

Орел. Ніби. *(Встав)*. Ходім від берега подалі!

Майя. Добре. *(Встала)*.

Орел. Хороше Арсен і Ліда читали...

Майя. Чий це вірш?

Орел. Павла Григоровича Тичини.

Майя. Не знала...

Орел. А цей його знаєш? *(Одійшов і з захопленням читає)*.

Я єсть народ, якого Правди сила
ніким звойована ще не була.
Яка біда мене, яка чума косила! —
а сила знову розцвіла.

Щоб жить — ні в кого права
не питаюсь.
Щоб жить — я всі кайдани розірву.
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.

Майя. Який ти могутній!.. Яка в тебе сила...

Орел. Це ми разом з поетом і сильні, і могутні... Бо ми єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була. *(Пауза)*. Що з тобою?.. Майю...

Далеко чути пісню.

М а й я. Петре... Я сьогодні скажу батькам, зараз!.. Ходім до них!

О р е л. А може, рано?.. Може...

М а й я. Що?..

О р е л. Час — суддя строгий...

М а й я. Боїшся за себе?..

О р е л. Я все віддаю тобі, Майю. Все... І свою честь, і дружбу моряка, і труд свій, за який поважають мене навіть старі діди... Свою веселу вдачу і... Одним словом... *(Обняв Майю).* Не почервонієш за мене, коли хто дозволить образити тебе чи стати на дорозі нашій.

М а й я. Вірю, Петре...

О р е л. Чи зможеш ти життя своє змінити?.. Чи збережеш ти всі почуття простого трудяги аж до тих днів... *(Пауза, тихо).* ...коли ляжуть над нами тумани і вже не для нас світитимуть зорі над цими лугами...

М а й я. Для нас завжди світитимуть зорі, і ніякі тумани не зможуть їх закрити... Тобі я вірю... вірю... Скажи, що я мушу зробити, щоб ти повірив мені, щоб відчув, як я люблю тебе... Скажи, все зроблю! На все готова...

Велика пауза.

Орел (*взяв її голову в долоні, довго дивиться в очі*). Майю... І де ти вирвалась на мою голову!.. (*Цілує*).

Орел і Майя виходять. Чути голоси Наталії й Мака, вони входять.

Наталія. Подивіться, як гарно вогні катера грають на воді...

Мак (*кивнув головою, грає на гітарі, непомітно оглядає копицю*). ...І коли армія одійшла?..

Наталія. Ми залишились під окупацією. Скоро наша квартира стала явочною... Я, правда, говорила Ярославу, що це дуже небезпечна справа, але він мене заспокоював... А що вийшло?.. Коли гестапівці пронюхали, підпільники зустріли на вулиці мого Ярослава і разом з ним вийшли з міста... Так його врятували...

Мак. А вас не взяли?

Наталія. Не встигли... Гестапівці запросили мене до себе. Спочатку дуже культурно зі мною поводились, але коли я настійно відповідала їм, що ніякої явочної квартири в нас не було, мене почали вульгарно бити... Ви не уявляєте, як вульгарно мене били...

Мак. О...

Наталія. А найгірше — німецькі вів-

чарки... Я на них тепер дивитись не можу. Мене травили ними... *(Пауза).* А коли повернулись наші... *(Розкриває сумку).* ...Мене нагородили, бачите, Зірка... Я думала, тут буде якийсь офіційний вечір, прийом... Взяла з собою чудесне вечірнє плаття... Жаль, що ви мене в ньому не бачили. По останній моді: темно-гранатове, широка спідниця, тут — маленький букетик штучних незабудок, а тут — Зірка... Усі звертають увагу... А ви були на фронті?

Мак. Ні, я теж жив під окупацією. Тримав хороший ресторанчик... Кухня була першокласна...

Наталія. Ви... ви тримали тоді ресторан?..

Мак. Я люблю цю справу. В мене були виключно французькі вина... І один раз, коли панове офіцери виголошували тости за високого генерала, який прибув із Берліна, з штабу, я з'єднав на кухні два малесенькі дротики і... Пух! Все в повітря!.. А які в мене були сервізи, які бокали — різаний кришталь, баккара... Мрія!

Наталія. Ви були у запіллі?

Мак. Мав честь два роки...

Наталія. І вас нагородили?..

Мак. Зіркою... Такою ж, як у Родіона Івановича.

Н а т а л і я. Чому не сказали, що ви справжній Герой!..

М а к. Який я герой!.. Це мені присвоїли Героя, а я весь час тоді так потерпав... Але що ж: як треба, то треба... *(Перебирає струни гітари, наспівує).*

Н а т а л і я *(підійшла до Мака, провела долонею по його голові, поцілувала в щоку).* Ходім назустріч нашим... *(Іде, стала).* Ходім, Антоне Лукичу...

М а к *(схвильовано, тихо).* Вони йдуть сюди... А знаєте, аж дивно: коли старе серце хоч на мить весну відчує, здається, знову на роки молодість вернулась... Спасибі вам... *(Взяв її під руку, виходить).*

Входять М а р и н а і К а с я н.

М а р и н а. Сьогодні їдете?

К а с я н. Так, Марино Миколаївно. Речі ми ще вчора звечора одвезли на пристань. Скоро прийде пароплав, і ми — на Київ...

Чути голос Кукси: «Майю, де ви?! Майю...»

М а р и н а. Чуєте?..

К а с я н. Це Кукса Майю шукає...

М а р и н а. Не знайде...

К а с я н. Чому?

М а р и н а. Вона з Орлом.

Касян. Чому Петро досі не женився?.. Такий хороший хлопець.

Марина. А ви чому?

Касян. У мене дисертація...

Марина. А батько ваш чому?

Касян. Не знаю...

Марина. Коли б жінок у нас на третину було менше, тоді б усі ви не такої заспівали і зрозуміли, як легко нам роками ждати... Я не про себе, мене це не обходить... *(Пауза)*. Як у вас з Ориною?

Касян. Я не можу пізнати її, вона так змінилась...

Марина. А може, не вона, а ви?..

Касян. Можливо, і так...

Марина. А у вас характер кращий, ніж у батька вашого: він би ніколи на себе й крихти не взяв...

Касян. Я хочу спитати вас... коли дозволите...

Марина. Питайте.

Касян. Нащо ви...

Марина. Що?

Касян. Батькові моєму... Не знаю, що сталось між вами, але... але я прошу вас... *(Взяв її руку)*. Дуже прошу... *(Поцілував її руку)*.

Марина *(встала)*. Що ви! Касяне...

Касян *(тихо)*. Йому дуже тяжко...

Марина. Не від мене це залежить, повірте... Видно, не на тій стежці ми зустрілись: не виходить у нас нічого. Будуємо, будуємо, здається — от-от, тільки двері відчинити і ввійти у світлий дім... І вмить все прахом, як буря, як пожежа... Тільки попіл і де-не-де тліє вогонь та спалахують іскри...

Касян. Чому ж у вас так виходить?..

Марина. Хто з нас винен, не мені судити. Коли б ви знали, як і мені тяжко... Жити не хочеться! Коли б не праця і не дала я всім слово, не знаю, чи й витримала б...

Входить Орина.

Орина. Вибачте... *(Проходить)*.

Марина *(різко)*. Орино!

Орина. Марина Миколаївна?..

Марина. Я. Тебе Касян Родіонович шукав... *(Вийшла)*.

Орина. А я вас шукала...

Касян. Орино, скоро пароплав...

Орина *(схвильовано)*. Знаю... Все знаю... *(Підійшла близько, дивиться на нього)*.

Касян. Може, сядемо тут під копицею...

Орина кивнула головою, сідають.

Орина. Ви хотіли мені щось сказати?

Касян (*показує рукою на небо*). Бачите?...

Орина. Згоріла...

Касян. Ви могли б покохати людину, в якої характер зовсім протилежний вашому?

Орина. Не знаю.

Касян. Ясно...

Орина. Що?

Касян. Не змогли б... Я так і думав.

Орина. А ви?

Касян. Я?..

Орина. Ви.

Касян. Я зміг би... Я навіть...

Пауза.

Орина. Покохали?..

Касян. Так. Вона дуже гарна... в усьому гарна...

Орина. Таких не буває.

Касян. Я зустрів таку. Можливо, у неї й є якісь недоліки, але я їх не бачу і ніколи не побачу...

Орина. І такого не буває.

Касян. Так було, Орино... Так єсть, Орино... Так буде, Орино...

Орина. Ви образились?.. У вас навіть голос змінився.

К а с я н. Коли я захищаю те, в що вірю, тоді не тільки голос,— усе в мені міняється. Ви не знаєте, Орино, яким я можу бути різким...

О р и н а. Ви?..

К а с я н. Я написав статтю. Її надрукували. Зветься вона «Критика деяких сучасних ідеалістичних поглядів на проблему виникнення життя». Я вам її пришлю, і ви повірите... Питання про виникнення та походження перших живих істот належить до найважливіших, основних проблем природознавства... Ви озираєтесь?.. Може, вам нудно слухати?

О р и н а. Ні, ні! Це дуже цікаво, особливо в таку голубу ніч, слухати про виникнення життя...

К а с я н. Ви не уявляєте, Орино, яка навколо цієї проблеми йшла битва з мракобісами, попами всіх релігій, інквізиторами й шахраями в мантіях і сутанах... Ця битва йшла за честь людини, за її непокірний розум, непокірну мисль, за те, щоб вона не на небесах, а у вічному русі матерії шукала відповіді, в її розвитку, в складній, дивній формі руху матерії... В наш час цей бій спалахнув із новою силою, і я радий, що беру участь у ньому... Яке це щастя, коли народжується нова дум-

ка!.. Тоді слово, як стріла, летить і без промаху б'є...

Орина. З ваших листів я відчула, як ви любите свій труд...

Касян. Мені не раз здається, що з вікон лабораторії я бачу весь світ. Усім єством я відчуваю, в яких муках велетні мислі кували ключ, щоб ним розкрити тайну виникнення життя. І нам випала честь підняти завісу над цією тайною... І, може, не одне життя пройде, перш ніж буде знайдено і сказано останнє слово цього грандіозного твору багатьох поколінь людського розуму... Ви розумієте, Орино, всю велич цієї проблеми?.. Їй можна з радістю віддати все своє життя...

Орина. Касяне... Я ніколи не бачила вас таким. Я думала...

Касян. Що ви думали?

Орина. Вам не здається, що від води потягнуло холодом?.. Ви не відчуваєте?..

Касян. Можливо...

Орина. Я тремчу...

Касян. На жаль, у нас нічого немає, навіть плаща...

Орина. А що, коли ми вилізем на копицю?.. На сіні буде тепло.

Касян. Як же ми туди?.. Високо, а драбини нема...

Орина. Я подивлюсь... (*Побігла за копицю і вмить опинилась на ній*). Ідіть сюди, Касяне! Тут є горбок... Давайте руку!

Касян пішов за копицю.

(*Простягнула йому руку*). Ну... Раз!

І вони впали на сіно.

Розкажіть... Як же виникло життя на Землі?..

Касян. Орино...

Орина. Що, Касяне?.. (*Пауза*). Як же воно виникло? Скільки я не читала, а зрозуміти не можу... Ви озираєтесь?.. Може, вам набридли мої питання?

Касян. Орино, життя на Землі виникло... (*Цілує її*). Я не можу зараз відповісти на ваше питання...

Орина. І не треба... (*Схилилась над ним, обняла*).

Вони завмерли в поцілунку.
Входять Родіон і Марина.

Родіон. Сядемо, Марино, тут, під копицею...

Марина кивнула головою. Сідають. Марина показує рукою вгору.

Бачу...

Дивляться на небо.

М а р и н а. Спалахнула і згасла...

Р о д і о н. Ви чуєте, щось над нами ніби шебуршить?..

М а р и н а. Чую...

Р о д і о н. Ей, хто там копицю розсовує?! Мотай швидше звідси, а то як устану, погано буде!.. Чуєте?!

Голос Касяна: «Чую!.. Ми зараз...» Вони зіскочили з того боку копиці і зникли.

Нібн голос Касяна...

М а р и н а. Не може бути!

Р о д і о н. Його... З ким же це він видряпався на копицю?..

М а р и н а. А ви хіба в молодості під копицею сиділи?..

Р о д і о н *(встав)*. Я... Так я не був ученим кандидатом!

М а р и н а. Ви не були вченим?

Р о д і о н. Не в тому смислі, що ви думаєте... З ким же це він?..

М а р и н а. Бачила, ходив з Ориною...

Р о д і о н. Невже?

М а р и н а. Ревнуєте?..

Р о д і о н. Я?! За це, знаєте, що б вам належало сказати!.. Якими словами...

М а р и н а. Скажіть, я не боюся. Я всі слова знаю... Всі!

Р о д і о н. І жаль.

Марина. А я не жалкую. *(Встала)*. Чула я їх, коли такі, як ти, дряпали землю руками й хрипіли в муках під мінометами й бомбами... Ми, сестри, бачили не менше, ніж ти, Герой... А може, й більше...

Родіон. А хіба я що... Я знаю. *(Пауза)*. Марино... Я і вчора, і позавчора ждав... Ти не прийшла...

Марина. Не жди.

Родіон. Ми ж помирились...

Марина. Помирились...

Родіон. Сказала, що забудеш...

Марина. Сказала... Хіба вперше! Чому в тебе, Родіоне, вистачає розуму не тільки нашим господарством керувати—ти б міг цілою областю, а може, й міністром бути...

Родіон. Що?!

Марина. Не перебивай! Тебе вистачить і на це, коли треба буде, твій клятий характер я знаю. А от чому ти за все своє життя не навчився...

Родіон. Говори.

Марина. Слухати своє серце. Не затискати його завжди в думках щоденних, а отак просто сісти, як зараз сидимо, і мовчки послухати, що ж воно говорить... Дати йому волю хоч раз на рік... Невже я, як жінка, не достойна слова, якого ждала все життя, ждала тільки з твоїх уст, бо тобі

одному я віддала такі почуття, яких не знав... *(Тихо)*. Ніколи не знав... *(Встала, пішла вниз. Дивиться на воду)*.

Чути далеко гудки пароплавів. Родіон встав.

І ще скажу тобі: що було між нами — забудь...

Р о д і о н. Марино!

М а р и н а *(різко)*. Забудь! *(Повернулась, дивиться на Родіона)*.

Велика пауза. Знову чути здалеку гудки пароплавів.

Р о д і о н *(тихо)*. Не можу... Нагадувати не буду, не бійся. На це в мене сили вистачить. Але забути... Ніколи! Марино, не можу я дати серцю волю її на мить! Якби й хотів — не вийде!.. Може, й є такі, що вміють свої душі ділити, я — ні... Я весь у рубцях, прошитий ними... Їх можна тільки розірвати... Таким життя мене зробило, і ніхто не змінить цього...

М а р и н а. Навіть я?..

Р о д і о н. Навіть ти...

Марина пішла берегом.

Марино...

Вона не повернулась. Знову далеко гудки пароплавів. Велика пауза.

Чути шум моторного катера, що наближається. Здаля з'явились бортові вогні й вогники на щоглі.

Родіон пішов у другий бік... Шум ближче. Раптом мотор стих, чути удари весел, голоси.

Македон. Квак!.. Куди гребеш, йолопе!..

Квак. До берега...

Македон. Кидай якір!

Чути удар по воді.

Чапля. Можна сходити.

Македон. Квак, Чапля, слухайте! Коли я упаду в воду, я вас усіх потоплю раз і назавжди...

Квак. Сміливо ставайте на трап. Так... Держіться! От... от...

Чапля. Держіться, Македоне Миколайовичу...

Македон. Мовчати! За що ж мені держатися: за зорі чи за місяць?.. Мене держіть, йолопи!.. Ну... От... от... от... От так! Спасибі, хлопці! Молодці, спасибі!..

Чути плеск води.

(Кричить). Квак!.. Чапля!.. Йолопи, де ви?..

Квак. Ми тут. Ви, хазяїне, вже на березі...

Македон. На якому березі, йолопи!.. Я по самі гудзики у воді! І капелюх поплив...

Входить Македон.

Македон. Що ж тепер буде, га?... Чого мовчите?.. *(Чхає три рази)*. Чули?! Запалення легенів у мене починається, розбишаки, вампіри!.. Ідіть сюди, я вас топити буду!

Входять Квак і Чапля.

Квак. Знімайте штани, хазяїне...

Македон. А в чому я буду?!

Квак. Ми вас ковдрою обмотаємо... І будете ви схожі на римського партійця... Колись так вони ходили, я в кіно бачив...

Чапля. Тільки не римські партійці, а патрійці.

Македон (чхнув). Та швидше робіть вже з мене римського партійця, бо я тремтіти починаю!..

Квак. Ходім...

Сом і Квак виходять.

Чапля (*підтягає, а потім прив'язує відводку човна за корінь*). Квак, дай сюди прожектор!

Голос Квака: «Зараз!..»
Промінь прожектора освітив берег. Входить обмотаний великою червоною ковдрою, задрапірований під римського патриція Македон Сом, за ним — Квак.

Квак. Дивись, Чапля...

Чапля. Ви схожі на римського імператора, забув, як його звали...

Квак. Лукіян...

Чапля. Він теж важив із півтора центнера і дуже любив бенкетувати...

Македон. Невже?..

Квак. Простягніть отак руку...

Македон простягнув руку і завмер.

Ч а п л я *(схилив голову).* Вилитий Лукіян!..

М а к е д о н. Ну, годі! Де ж його шукати?..

Ч а п л я. Отам багаття: мабуть, усі коло вогню... І Родіон Іванович...

М а к е д о н. Я ж так до них не піду! Іди, Чапля, попроси Родіона сюди. Скажи, що я потерпів... Біжи!

Ч а п л я. Біжу! *(Пішов).*

М а к е д о н. Квак!

К в а к. Що?

М а к е д о н. Скажи, чому Родіон Нечай так мене зненавидів? Як ти гадаєш?..

К в а к. Вони вам заздрять...

М а к е д о н. А чи нема тут якої іншої підкладки?..

К в а к. А може, якісь нові зміни у нас намічаються...

М а к е д о н. О-о!.. *(Чхнув).* Бачиш, правда... Про це і я думаю.

К в а к. Але Гаврило Іванович знали б і вас попередили...

М а к е д о н. Розказував, вже попередили тих, що бавовну вирощують... Мовляв, не можна такі гроші брати з держави... І тих, що за листочки лаврові і мандарини деруть з мирного покупця не по плану.

К в а к. Це нас не обходить: у нас ні бавовни, ні листочків...

М а к е д о н *(сердито)*. Я з тобою, як з рівним, розмовляю, а ти — бавовни нема, листа нема... А виноград?! А вино?! А кавуни?! Га?! *(Махнув рукою)*. Квач ти, а не Квак!

К в а к. Тоді виходить...

М а к е д о н. От і виходить! Треба з Родіоном мирно сосуществовать, щоб шуму було менше... А то коли шум докотиться туди... *(Показав рукою вверх)*. ...до сіятельних вершин, боюсь, Родіона послухають...

К в а к. А я думаю...

М а к е д о н. Умри!

К в а к. Вже.

Входить Р о д і о н, став, його не помічають.

М а к е д о н. Поки я сам із собою розмовляю, мовчи!

К в а к. Мовчу.

М а к е д о н. Ох, і коли воно життя наше утихомириться!.. І на селі, і в місті люди повеселішали, усі за меблею, за телевізорами бігають... І критика стала більш принципова і менш персональна... І на міжнародному фронті гасом не так смердить... Люди тепер хочуть жити спокійно, без усяких перебудов. Усі ідуть старанно в ко-

мунізм. Але йти треба поважно, як господарі, і, головне, не поспішати, щоб і онуки, і правнуки наші теж мали щастя по цій світлій дорозі мандрувати. А коли ми поспішаючи в'їдемо за нашого життя в повний комунізм, то що ж вони, бідні, робитимуть? Не назад же їм іти! А кудись треба, бо без руху немає діалектики... Чув, Квак, у яку я філософію вліз?..

Родіон. Час би й вилазити!

Македон. Що... що таке?..

Родіон *(сходить)*. Вітаю, сусіде. Що це ви... *(Дивиться на Македона)*.

Македон *(простягнув руку)*. Перед тобою стоїть без штанів римський владика... Як його... Квак!

Квак. Імператор Лукіян...

Македон. Упустили мене у воду мої йолопи, і тепер я — не Македон, а римський Лукіян...

Родіон. Щоб не застудились...

Македон. Уже... *(Чхає)*. Я чув, ваші їдуть...

Родіон. Їдуть. Скоро пароплав...

Македон *(чхнув)*. Застудився-таки!.. Ви, мабуть, догадуєтесь, чого я вночі вас розшукую...

Родіон. Ні...

Македон. Коли ж за виноградом

машини присилати?.. Позавтра я мушу в Ленінград відправити...

Родіон. А я вже відправив на аеродром, сьогодні... *(Дивиться на годинник)*. Скоро піде літак, турбогвинтовий... Двадцять п'ять тисяч кілограмів уранці в ленінградських ларках буде. Так що не турбуйтесь...

Велика пауза.

Македон *(тихо)*. Квак...

Квак. Що?

Македон *(чхає)*. Ой... Ой... Помру!.. Запалення легенів... Вже коле... от тут... Треба їхати! Чапля!.. Де він?.. Чапля!

Чапля. Я тут.

Македон. Поїхали. Мені в ліжко лягти треба, вигрітись... Квак, заводь мотор!

Чапля і Квак пішли до човна.

А в Іркутськ теж підуть ваші літаки?

Родіон. Підуть завтра.

Македон. Завтра... Так, так... І хто це вас напоумив літаками...

Родіон. Ви...

Македон. Я?! Невже?.. Не вірю! Ви б подякували...

Родіон. Збираюсь при народі...

Македон. Навіщо здіймати шум?..

Не люблю оплесків... Яку ціну визначили за кілограм?

Р о д і о н. Порівнюючи з вашою, наполовину дешевше.

М а к е д о н. Віддаєте без прибутку... Вам дуже подякують колгоспники за таку щедрість...

Р о д і о н. Цей рейс дасть нам шістдесят п'ять тисяч — хіба це малий прибуток?..

М а к е д о н. Як для кого... А скільки заробляють, коли продають нам трактори, сівалки, дискові борони, запчастини? Який прибуток мають на кілограмі, га?.. Не підраховували?..

Р о д і о н. А куди йдуть ті прибутки — ви хіба не знаєте?..

М а к е д о н. Ні! Зі мною не радились...

Р о д і о н. А зі мною радились.

М а к е д о н. Удостоїли!

Р о д і о н. Удостоїли. І я всією душею підтримав керівників наших, які не пожалкували народні гроші на атомні станції, ракети й супутники — на все те, що так високо підняло над усім світом нашу честь, нашу славу... Коли вас це не обходить, то ідіть на дно, в корчі, живіть там і не висовуйте свої вуса, бо обірвемо начисто, з коренем вирвемо... *(Пішов)*.

М а к е д о н. Чекайте, сусідо, ви мене

не так зрозуміли!. Хіба я не патріот!.. Квак!.. Чапля!..

Вбігли К в а к і Ч а п л я.

Родіоне!.. *(До Квака і Чаплі)*. Пішов... Образив, знищив і пішов! Не дав і останнє слово сказати. У суді й то, навіть шахраям і розбишакам, дають останнє слово, а він... За що?.. *(Потрясає ковдрою)*. За що?! *(Іде до Квака і Чаплі)*. Прощайте! Іду топиться... *(Кинув ковдру)*. Іду безповоротно...

К в а к. Заспокойтесь...

Ч а п л я. Як же ми без вас будемо...

К в а к. На кого ви нас покидаєте?..

М а к е д о н. Мовчіть! Про себе тільки думаєте!.. А як же вся область без мене буде?! Де... де... у кого візьмуть показники найвищі?.. До кого персонально керівні гості будуть їздити?.. Прощайте всі! Не забувайте... А коли правда восторжествує, поставте мені хоч із верби... мо, краще з цегли пам'ятничок на цьому місці і скромно напишіть: «Отут пірнув сторч головою безповоротно ображений Македон Сом — голова-мільйонер, про якого в усіх газетах писали і в одній портрет друкували... Вічная слава... *(Чхнув)*. Вічная слава...» *(Чхнув)*. Квак, де ковдра?

К в а к. Ось...

М а к е д о н. Ні, ні, не треба! Не треба... Прощай, Кваче, друже...

Квак накинув на нього ковдру.

Не плач... *(Іде).*

К в а к. Сюди, сюди... Обережно, бо там круча! Ще зірветесь...

М а к е д о н. Куди ж ти мене ведеш, йолопе!

Чапля одв'язує канат, виходить.

К в а к *(за сценою).* А де ж трап?..

Ч а п л я. Ось...

К в а к. От так... Держіться, держіться...

Ч а п л я. Сміливо ідіть... От так...

Чути плеск води.

М а к е д о н *(кричить).* Йолопи!.. Рятуйте, потопаю!.. Рятуйте, потопаю!..

К в а к. Держіться за канат!

М а к е д о н. Я тебе повішу на цьому канаті!.. Тягніть, йолопи! Швидше!..

Ч а п л я. А вода тепла чи холодна?..

М а к е д о н. Мовчи! Заводь мотор... Моя нога ніколи більше не ступить на цей берег! Геть звідси, геть безповоротно!..

Спалахнули вогні катера, шумить мотор, катер пішов уверх по Дніпру. Мотор все стихає.
Входять О р и н а і М а к.

О р и н а. Я поїду тільки на один день... Родіон Іванович дозволив... Позавтра повернуся, не хвилюйся...

М а к. Я знаю *(пауза),* що позавтра ти

приїдеш, але... *(Пауза)*. Скоро ти назавжди покинеш мене...

Орина схилила голову, мовчить.
Входять Голуб, Наталія, Струна і Касян.

Голуб *(відходить з Наталею вбік)*. Ти тільки не хвилюйся: трапилась важлива для нас подія...

Наталія. Що сталось?!

Голуб. Наша дочка твердо вирішила вийти заміж...

Наталія. Боже, як ти мене налякав!.. Хіба це новина для мене?.. Професор Кукса має певні хиби, він не орел, але...

Голуб. О-о-о! Тому Майя і хоче вийти за Орла... Петра Андрійовича.

Наталія. Що?! За отого кудлатого?.. Запорожця?..

Голуб. Твій характер у Майї... Романтика!.. Я теж був колись кудлатим і народився коло Хортиці...

Пауза.

Наталія. Де вони?

Голуб. Пішли на пристань, Майя свої речі забере...

Наталія. Так зразу вирішила залишитись тут?..

Голуб. Нічого дивного нема: ти теж зразу...

Наталія *(тихо)*. Мовчи! Що можуть подумати про мене... Ходім!

Входить Родіон. Ще ближче гудок пароплава.

Родіон. «Спартак» голос подає...

Струна. Він...

Родіон *(поклав руку на плече Струні, відводить убік)*. Де Марина?

Струна. Вона з вами була... *(Дивиться пильно на Родіона)*. Що сталось?..

Родіон. Не питайте... Тривожно на душі в мене... Тривожно...

Струна. Розумію... *(Вийшов)*.

Чути, десь дуже високо летить літак.

Родіон *(з удаваною веселістю)*. Ви чуєте?.. *(Показав рукою вверх)*.

Голуб. Високо літак іде...

Родіон. Наш виноград... Наш труд... Як високо підняв!.. Он він, дивіться...

З'являються вогні великого літака, блиснули тричі і погасли.

Нам вітання шле... Щасливої дороги, крилатий друже!..

Гудок пароплава ближче.

Мак. Час на пристань...

Р о д і о н. Жаль... *(До Голуба)*. Забираєте?

Г о л у б. Забираю. Не для себе, для науки...

Р о д і о н. Знаю: все життя наше не для себе... Касяне!

Касян підходить. Родіон обняв його, ударив по плечу.

(Схвильовано). Візьми його, Орино, а то ще осоромиться і на людях сльозу пустить... Візьми...

Орина підійшла, взяла Касяна під руку.

Ідіть!

К а с я н. Будьте здорові, тату!

Родіон мовчки хитнув головою. Касян і Орина вийшли.

Г о л у б. Спасибі вам, Родіоне Івановичу, за все... Спасибі за сина. Це моя надія... І не тільки моя...

Р о д і о н *(обняв Голуба, тихо)*. Скажіть Касянові, щоб писав... хоч раз у місяць...

Голуб кивнув головою.

У с і. До побачення!..

Р о д і о н. Проведи їх, Мак.

Всі, крім Родіона, виходять. Мак незабаром повертається. Родіон звертається до нього.

Мак. Вони не захотіли, щоб я їх проводжав... *(Тихо перебирає струни)*. Що таке життя?..

Родіон мовчить.

Це вічне прощання і вічне чекання... Першого я не люблю... Дуже не люблю...

Родіон подивився на Мака, повернувся і пішов униз.

Мак *(сів, перебирає струни)*. Не повернеться... ні... Орина...

Чути короткі гудки, і через хвилину полилася з пароплава могутня пісня з оркестром. У мереживі вогнів відходить пароплав... Наростають звуки хору й оркестру...
Ударив прожектор і освітив схвильоване лице Родіона Нечая. Він підняв руку на прощання. Опустив низько над гітарою голову Мак.

Завіса

ОЛЕКСАНДР КОРНІЙЧУК

(Біографічна довідка)

Олександр Євдокимович Корнійчук народився 25 травня 1905 року на станції Христинівка, Київської губернії, в сім'ї залізничного слюсаря. Після закінчення школи почав працювати на залізниці. У 1923 році О. Корнійчук прийнятий до комсомолу і того ж року вступає на робітфак Київського інституту народної освіти (ІНО), який закінчив у 1929 році.

Літературну діяльність О. Корнійчук почав ще в студентські роки. В газетах і журналах, починаючи з 1925 р., друкувались його оповідання.

У 1928 році О. Корнійчук виступив з своєю першою п'єсою «На грані». За нею з'явились п'єси «Фіолетова щука», «Кам'яний острів», «Штурм». В цей час драматург працює сценаристом і редактором на Київській та Одеській кіностудіях, а згодом в Українфільмі (м. Харків).

Широковідомим радянському глядачеві ім'я

драматурга стає після п'єси «Загибель ескадри» (1933), відзначеної другою премією на Всесоюзному конкурсі драматургів. У 1934 р. з'являється одна з кращих п'єс О. Корнійчука «Платон Кречет», а в 1937 р. «Правда».

З 1937 року О. Корнійчук — депутат Верховної Ради СРСР, а з 1938 року — і Верховної Ради УРСР. В 1940 році Корнійчук вступив до Комуністичної партії.

У передвоєнні роки драматург створює п'єси «Богдан Хмельницький» (1938) та «В степах України» (1940).

У роки Великої Вітчизняної війни Корнійчук активно працює на фронтах, виступає не тільки як драматург, а й як публіцист. У цей час він створює такі п'єси, як «Партизани в степах України», «Фронт», «Місія містера Перкінса в країну більшовиків».

У післявоєнний період драматург написав п'єси «Приїздіть у Дзвонкове», «Макар Діброва», «Калиновий гай», «Крила», «Чому посміхалися зорі».

Видатні заслуги О. Корнійчука відзначені високими урядовими нагородами: за п'єси «Платон Кречет», «Богдан Хмельницький», «В степах України», «Фронт», «Макар Діброва», «Калиновий гай» авторові були присуджені Сталінські премії.

Літературну творчість Корнійчук незмінно поєднує з широкою громадською і науковою діяльністю, виступаючи на міжнародній арені активним борцем

за мир. На Стокгольмській сесії ВРМ у 1958 році він був обраний віце-головою Всесвітньої Ради Миру. У 1960 р. О. Корнійчук нагороджений міжнародною Ленінською премією «За зміцнення миру між народами».

О. Корнійчук — академік АН СРСР та АН УРСР.

О. Корнійчук займав ряд керівних постів у Міністерстві закордонних справ, у Комітеті в справах мистецтв. В 1953—1954 рр. він працював першим заступником голови Ради Міністрів УРСР.

О. Корнійчук — Голова Верховної Ради УРСР, член ЦК КПРС і ЦК КП України. На протязі багатьох років він очолював Спілку радянських письменників України, входить до складу правління Спілки письменників Радянського Союзу.

КОРНЕЙЧУК АЛЕКСАНДР ЕВДОКИМОВИЧ
Над Днепром
(На украннском языке)

*

Редактор *Л. Г. Чубасова*
Художник *Г. С. Зубковський*
Художній редактор *К. К. Калугін*
Технічний редактор *О. Г. Олешкевич*
Коректор *Л. Г. Зіневич*

*

БФ 23541. Здано на виробництво 31. VIII. 1960 р.
Підписано до друку 27. IX. 1960 р.
Формат паперу 70×108 1/32. Папер. арк. 1,938.
Друк. арк. 5,308. Обліково-видавн. арк. 3,371.
Ціна 1 крб. 70 коп. (З 1. 1. 1961 р.— 17 коп.).
Замовл. 230. Тираж 8000.

*

Держлітвидав України,
Київ, Володимирська, 42.

*

4-а поліграффабрика Головполіграфвидаву
Міністерства культури УРСР,
Київ, пл. Калініна, 2.

125

